

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ
Факультет гуманітарних та соціальних наук
Кафедра педагогіки, української філології та журналістики

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до випускного кваліфікаційного проєкту
освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»

спеціальності

061 «Журналістика»

на тему: **Серія авторських публікацій «Сучасна журналістика в контексті інформаційної війни: розвінчання фейків в інфопросторі»**

Виконав: магістр групи ЖУР-23ДМ

Павлов Роман Євгенійович

Керівниця: Зайцева Станіслава Станіславівна, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент кафедри педагогіки, української філології та журналістики

Завідувачка кафедри: Барна Наталія Віталіївна

Рецензентка: Бикова Ольга Миколаївна, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент, доцент кафедри міжнародної журналістики Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Київ 2024

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет гуманітарних та соціальних наук

Кафедра педагогіки, української філології та журналістики

Освітньо-кваліфікаційний рівень

магістр

Спеціальність

061 «Журналістика»

З А В Д А Н Н Я

НА МАГІСТЕРСЬКИЙ ПРОЄКТ СТУДЕНТУ

Павлову Роману Євгенійовичу

1. Тема проєкту: Серія авторських публікацій «Сучасна журналістика в контексті інформаційної війни: розвінчання фейків в інфопросторі»

Керівниця роботи: кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент кафедри журналістики та українознавчих студій Зайцева С. С.

Затверджені розпорядженням по кафедрі від «_» _____ 2024 року

2. Строк подання студентом роботи: 2024 року

3. Вихідні дані до роботи: розглянути й дослідити тему фейків та маніпуляцій в інформаційному просторі, визначити специфіку їх поширення, а також виокремити методи та інструменти боротьби з такими фейками.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які треба розробити): проаналізувати основні методи, що використовують українські та іноземні медіа для боротьби з дезінформацією (аналіз проводитиметься на прикладі видань “По той бік новин”, StopFake та “Washington Post Fact Checker”); визначити специфіку та особливості російських фейків, які поширюються в українському медіапросторі;

надати рекомендації для звичайних користувачів онлайн-мережі щодо виявлення фейків;

створити практичний медіапродукт – серію з 10 публікацій, спрямованих спростувати конкретні фейки та маніпуляції;

проаналізувати діяльність онлайн-видання Truthful Reporting, що є платформою для розміщення матеріалів;

описати цільову аудиторію творчого проекту та його призначення.

5. Дата видачі завдання:

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва роботи дипломного проекту (проекту)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Вибір теми роботи, вивчення наукової літератури, затвердження теми та керівника	Вересень 2024	
2	Аналіз літературних джерел за темою роботи	Жовтень 2024	
3	Робота над матеріалами	Жовтень 2024	
4	Робота над теоретичною частиною. Подання теоретичної частини для читання науковим керівником	Листопад 2024	
5	Усунення помилок відповідно до зауважень наукового керівника. Подання на друге читання	Листопад 2024	

6	Робота над практичною частиною дослідження, написання висновків. Попередній аналіз, перевірка стану виконання роботи. Подання на читання науковим керівником.	Листопад 2024	
7	Доопрацювання роботи з урахуванням рекомендацій наукового керівника. Подання роботи науковому керівникові та рецензентові на підготовку відгуку та рецензії.	Листопад 2024	
8	Подання на кафедру остаточного варіанта роботи, переплетеного та підписаного автором, науковим керівником і рецензентом.	Листопад 2024	

Зміст

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЖУРНАЛІСТИКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ.....	11
1.1. Інформаційна війна: загальні концепції, механізми та цілі	11
1.2. Фейки та маніпуляції в сучасному інфопросторі: класифікація та специфіка поширення	26
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РОЗВІНЧАННЯ ФЕЙКІВ У СУЧАСНІЙ ЖУРНАЛІСТИЦІ. ПРАКТИЧНИЙ МЕДІАПРОДУКТ	39
2.1. Особливості боротьби з дезінформацією в українському та міжнародному медіапросторі	39
2.2. Аналіз методів для розвінчання фейків на прикладі видань StopFake, «Детектор медіа», «По той бік новин», «Washington Post Fact Checker»	48
2.3. Огляд діяльності ГО “Платформа студентської журналістики” та онлайн-видання Truthful Reporting	59
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ МАТЕРІАЛІВ	79
ДОДАТКИ.....	81

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному світі інформаційні війни стали невіддільною частиною війни між державами. Україна, що понад 10 років потерпає від російської агресії, також веде боротьбу на інформаційному фронті з метою поширення лише правдивої інформації. Російські та проросійські пропагандистські медіа, телеграм ресурси, Ютуб канали активно та щоденно поширюють фейки, що мають на меті маніпулювати суспільною думкою, посяяти розбрат в громадськості та підірвати довіру до українських інституцій.

У цих умовах робота українських журналістів, які дотримуються етичних стандартів професії, відіграє дуже важливу роль. Адже перед ними постає завдання не лише створити якісні інформаційні продукти, але й розвінчувати фейки, що поширюються у медіапросторі. Мова йде про викриття, детальний розбір та спростування цих фейків, оприлюднення матеріалів на різних платформах, щоб користувачі мали змогу краще орієнтуватись у власному інформаційному полі, розуміли, чому варто вірити, а що потрібно піддавати сумніву, та володіли інструментами, як це можна зробити самотужки. Більш глобальною місією журналістики сьогодні в контексті війни з фейками агресора є забезпечення, збереження та зміцнення інформаційної безпеки держави, що протистоїть ворогу понад 10 років.

Актуальність дослідження полягає в тому, що воно спрямоване на розуміння специфіки роботи українських та іноземних медіа у протидії російській дезінформації, а також має на меті проаналізувати особливості російських фейків та поширити різні інструменти боротьби з російською та проросійською пропагандою в Інтернеті, які можуть опанувати звичайні користувачі мережі.

Об'єктом дослідження є журналістські видання — проєкт StopFake, «Детектор медіа», «По той бік новин» та «Washington Post Fact Checker», що спеціалізуються на перевірці фактів, як спосіб інформаційної протидії фейкам та маніпуляціям, зокрема у контексті сучасних викликів, пов'язаних із війною

в Україні. Також в межах роботи проаналізовано діяльність онлайн-видання Truthful Reporting.

Предметом дослідження є методи та інструменти розвінчання російських фейків, що застосовуються українськими, а також іноземними журналістами у їхній роботі з протидії дезінформації та пропаганді в сучасному медіапросторі.

Мета дослідження – створити та опублікувати на онлайн-ресурсі ГО “Платформа студентської журналістики” серію з 10 матеріалів, покликаних розвінчати фейки та дезінформацію в українському інформаційному просторі та просувати важливість медіаграмотності в суспільстві.

Для досягнення встановленої мети необхідно виконати наступні **завдання**:

- дослідити наукову літературу щодо розвитку медіаграмотності та критичного мислення в епоху Інтернету та інформаційних війн;
- проаналізувати основні методи, що використовують українські та іноземні медіа для боротьби з дезінформацією (аналіз проводитиметься на прикладі видань “По той бік новин”, StopFake та “Washington Post Fact Checker”);
- визначити специфіку та особливості російських фейків, які поширюються в українському медіапросторі;
- надати рекомендації для звичайних користувачів онлайн-мережі щодо виявлення фейків;
- створити практичний медіапродукт – серію з 10 публікацій, спрямованих спростувати конкретні фейки та маніпуляції;
- проаналізувати діяльність онлайн-видання Truthful Reporting, що є платформою для розміщення матеріалів;
- описати цільову аудиторію творчого проєкту та його призначення.

Теоретико-методологічною основою дослідження стали праці українських та іноземних вчених, що досліджували питання медіаграмотності, фейків маніпуляцій в медіапросторі, впроваджували власні ініціативи в цих галузях, а саме: Є. Глушук, І. Мудра, Н. Шульська, Р. Зінчук, М. Навальна, О.

Гойман, В. Романюк, В. Шевченко, Л. Яценко, Я. Шестак, М. Верескля, І. Харченко, Л. Новікова, С. Драновська, І. Баліна, С. Албул, В. Безуглова та інші. У роботі зазначені наукові підходи щодо вивчення дезінформації, зокрема праці, присвячені аналізу пропаганди, психологічного впливу. Основними методологічними засадами стали наступні принципи: об'єктивність, правдивість, повнота інформації, баланс думок та відокремлення коментарів від фактів, на яких ґрунтується професійна журналістика.

Для вирішення завдань і перевірки вихідних припущень застосовані такі **теоретичні методи дослідження:**

— контент-аналіз – дослідження основних способів розповсюдження фейків та їх тематики в українському медіапросторі.

— порівняльний аналіз – виявлення подібностей та відмінностей у різних методах спростування дезінформації, що застосовуються в українських та іноземних медіа (на прикладі видань “По той бік новин”, StopFake та “Washington Post Fact Checker”).

— метод кейсів (вивчення випадків) – розгляд конкретних випадків фейків, поширених російською пропагандою, та аналіз відповідних матеріалів медіа, що їх розвінчували.

Структура роботи зумовлена загальною ідеєю, метою та завданням дослідження. Робота складається з таких елементів: вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, списку опублікованих матеріалів та додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми: серія авторських публікацій «Сучасна журналістика в контексті інформаційної війни: розвінчання фейків в інфопросторі», визначено мету, завдання дослідження, окреслено об'єкт та предмет дослідження, а також його методи.

У першому розділі досліджено важливість теми інформаційної війни у сучасній журналістиці. Проаналізовано різні механізми дії інформаційних воєн у сучасному суспільстві, розглянуто специфіку поширення фейків та

маніпуляцій в інформаційному просторі.

У другому розділі проаналізовано методи та інструменти розвінчання фейків та маніпуляцій, які використовуються журналістами сьогодні. Зокрема, під час аналізу розглянуто приклади видань «StopFake», «Детектор медіа», «По той бік новин», «Washington Post Fact Checker».

Також другий розділ присвячений опису діяльності ГО «Платформа студентської журналістики», онлайн-видання Truthful Reporting. Також наведено коротку характеристику до кожного з опублікованих матеріалів як творчого доробку магістра (про що сам матеріал, який фейк розбирається).

У висновках наведено результати аналізу як теоретичної, так і практичної частини дослідження.

Практична цінність цієї роботи полягає у наданні глибшого розуміння механізмів інформаційної війни, а також особливостей фейкових новин у маніпуляції громадською думкою. Робота має на меті підвищити рівень медіаграмотності серед громадян, а також допомагає пересічним українцям розпізнавати фейкові новини та критично оцінювати інформацію, що надходить із різних джерел, покликана відповісти на питання, як знаходити правду у дуже насиченому інформаційному просторі, в якому занурені сьогодні. Інструменти для боротьби з фейками та маніпуляціями, які описуються у роботі, на прикладі провідних фактчекінгових видань, можуть бути досить корисними для студентів факультету журналістики, а також для журналістів, які щоденно працюють з інформацією. Також викладені в тексті методи роботи з інформацією можуть бути використані в журналістських освітніх програмах, які навчають студентів медіаграмотності в сучасному цифровому світі, а також ефективній роботі з фейками, їх спростуванню та поширенню лише правдивої інформації.

Результати цієї роботи сприяють поширенню знань суспільства щодо фейків, маніпуляцій, підвищенню рівня медіаграмотності та формуванню критичного мислення серед громадян, які щодня читають та дивляться новини.

Основні результати роботи пройшли апробацію у наукових конференціях,

за результатами яких опубліковані тези, зокрема взято участь у:

— СЛІІ Міжнародній інтернет-конференції Розвиток науки та освіти України під час воєнного стану, (20 грудня 2024 р.), м. Івано-Франківськ.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЖУРНАЛІСТИКИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

1.1. Інформаційна війна: загальні концепції, механізми та цілі

Інформаційна війна – це комплекс цілеспрямованих заходів, спрямованих на формування громадської думки, маніпулювання суспільною свідомістю, дискредитацію противника та досягнення стратегічних переваг у військовій, політичній чи економічній сферах. У сучасному світі інформаційні війни стали одним з основних інструментів впливу на населення, національні уряди та міжнародні відносини, причому вони можуть супроводжуватися як реальними військовими конфліктами, так і діяти окремо, без використання фізичної зброї.

Інформаційна війна ґрунтується на кількох ключових концепціях, які визначають її методи та форми. По-перше, це концепція тотальної комунікації, за якою інформаційний вплив здійснюється постійно й всебічно: через новини, соціальні мережі, інтернет-ресурси, а також традиційні медіа. По-друге, така війна передбачає активне використання дезінформації, маніпуляцій, пропаганди та фейків як окремого фронту для досягнення стратегічних цілей. Нарешті, концепція інформаційної безпеки виділяє особливу роль захисту населення та державних інституцій від впливу ворожої пропаганди, що намагається підірвати моральний дух, зміцнити недовіру до уряду або дестабілізувати ситуацію в країні [55, С. 71].

Сьогодні соціальні мережі й так звані «сайти-сміттярки» стали основними платформами для ведення інформаційної війни. Вони активно поширюють неправдиву інформацію разом з фальшивими фотографіями, фальсифікованими відео та вигаданими свідченнями. Масова популярність соцмереж забезпечила не лише миттєве розповсюдження дезінформації, але й також прямий доступ до акаунтів політичного та військового керівництва ворога. До основних методів інформаційної війни зазвичай відносять: збір і

аналіз стратегічної інформації, розповсюдження пропаганди або фейкових новин з метою деморалізації населення або військових, а також підрив якості інформаційних ресурсів суперника.

У сучасних умовах ЗМІ можуть як працювати з метою захисту інформаційного простору, так і бути безпосередньо інструментом інформаційної війни. У першому випадку медіа сприяють забезпеченню державної інформаційної безпеки через антипропагандистську та освітню діяльність. Український досвід, коли наша країна знаходиться під постійним воєнно-інформаційним тиском з боку агресора, є прикладом використання медіа як «інформаційного щита». В іншому випадку ЗМІ можуть виступати інструментом агресивної пропаганди, спрямованої на досягнення політичних цілей певної влади. Як зазначає В. Христенко, «пропаганда відрізняється від звичайного інформування тим, що використовує засоби маніпулювання свідомістю, причому це маніпулювання часто відбувається приховано, що ускладнює критичне осмислення отриманої інформації» [49, с.165]. Нагадаємо, що головний обов'язок журналіста в будь-який час — це об'єктивно висвітлювати події, дотримуватись етичних стандартів. Тому особливо важливими є робота лише з перевіреними фактами, відповідальне ставлення до своїх матеріалів, повага до співрозмовника та прояв емпатії (особливо якщо це військові) допомагають зберегти довіру аудиторії та зберегти правдиву журналістику. Варто пам'ятати, що особливо під час війни, коли відбувається багато різних подій, емоційне забарвлення матеріалу можуть викривити реальну картину й завдати шкоди як суспільству, так і конкретним людям. Так, дослідники О. Іванова та А. Червінчук зазначають, що журналісти мають репрезентувати тільки факти, підкріплені свідченнями учасників/очевидців. Водночас дотримання правил поширення інформації з урахуванням військової таємниці має пріоритет над журналістськими стандартами. Проте, як зазначають дослідники, це не є виправданням для безпідставного порушення стандартів журналістики. Так само й необхідність формування суспільного сприйняття реальності війни не повинна ставати

причиною для нехтування професійною етикою [22, с.224].

Також важливо розділяти та розуміти певні відмінності між поняттями «гібридна війна» та «інформаційна війна». Інформаційна війна стосується власне інформаційного простору, поширення певної інформації з певною метою серед потрібної групи населення, або ж серед всього населення. Тоді як гібридна війна є значно ширшим поняттям та охоплює значно більше.

На думку В. Христенко, гібридна війна – це явище, яке досі не має чіткого визначення [49, С.164]. Однак можна виділити кілька особливостей цього поняття. Так, її характерними ознаками є:

1. Проводиться без офіційного оголошення війни.
2. Використання комплексного підходу, що охоплює одночасно всі можливі сфери: зовнішню політику, державну та прикордонну безпеку, військову, внутрішню політичну, економічну, соціальну, гуманітарну, науково-технологічну, екологічну та інформаційну.

Ці дії зазвичай відбуваються приховано та супроводжуються запереченнями на офіційному та неофіційному рівнях. Зауважимо, що саме ця прихованість створює аналогію з маніпулюванням людською свідомістю, що також відбувається непрямо. Відповідно, методи гібридної війни подібні до способів впливу на свідомість.

Як нам всім відомо, останні роки українське суспільство опинилося під потужним тиском російської пропагандистської машини. Її ціль – подавити свідомість українців та росіян, знизити їхню самоповагу, обмежити прагнення до незалежності та завадити участі у власному політичному житті (це стосується як українців, так й росіян, тобто ця машина працює в обидві сторони) [30, С. 100].

Пропаганда відрізняється від звичайного інформування тим, що включає елементи маніпуляції, які діють приховано. Це ускладнює критичне сприйняття отриманих даних. Маніпулювання стає можливим завдяки використанню природних потреб і слабкостей людей. Серед цих потреб –

фізіологічні, а саме це потреба в безпеці, спільноті, повазі, визнанні, у самореалізації та в позитивних емоціях. Ці аспекти активно експлуатуються пропагандистами для впливу на свідомість населення [49, С. 163].

У рамках гібридної війни російська пропаганда створює інформаційний хаос та атмосферу загального занепаду, що нібито панує в нашій державі [25, С. 257]. Так, різного роду програми із залученням «експертів» нав'язують думку російській громадськості (та людям на окупованих територіях) про постійне погіршення життя в країні. Усе це відбувається з використанням різних психологічних методів, спрямованих на деморалізацію суспільства.

Важливо зазначити, що одним із найвпливовіших джерел масової інформації є телебачення [10, С.53]. У той час як друковані видання читають не всі, телевізор досі щодня вмикає величезна кількість людей у всьому світі. Згідно з дослідженнями, середньостатистична людина проводить перед екранами телевізорів щонайменше три години на день.

Це пояснюється тим, що перегляд телебачення дозволяє відволіктися від реального життя та поринути у світ подій, які здаються цікавими або бажаними. Телебачення створює ілюзію участі в глобальних подіях, які відбуваються без участі глядача, таким чином надає тобі можливість пережити чужий досвід. Але разом із розвагами та інформацією телебачення часто нав'язує рекламу та небажані дані, й фактично це маніпуляція свідомістю глядачів.

Дослідник В. Христенко виділяє кілька особливостей телебачення, що дозволяють йому бути настільки ефективним сьогодні [49, С. 167]:

- Широке охоплення. Телевізійний сигнал доступний практично будь-де, що робить можливим трансляцію передач з однієї частини світу до іншої. Це забезпечує різноманітність програм – від локальних до міжнародних.

- Візуально-аудіальне сприйняття. Телебачення поєднує зображення, звук, кольори та текст, що залучає більшість органів чуття людини. Завдяки цьому інформація впливає насамперед на емоції, й таким

чином формує глибший зв'язок із глядачем.

- Відчуття присутності. Події, які відбуваються в реальному часі, транслуються миттєво, створюючи в глядача ілюзію особистої участі та достовірності інформації.
- Ефект очевидності. Глядач сприймає те, що бачить, як безпосередню реальність, хоча насправді це може бути інтерпретоване подання фактів.
- Яскравість образів. Телебачення використовує виразні та унікальні візуальні елементи, які привертають увагу та формують емоційний відгук, роблячи людину більш піддатливою до маніпуляцій.
- Імітація нейтральності. Для створення довіри тележурналісти нерідко організують дискусії з різними поглядами, що надає видимість об'єктивності.

Однак, телебачення має одну важливу рису: інформаційний потік подається безперервно, і у глядача немає можливості зупинитися, обдумати побачене та критично його оцінити. Це позбавляє людей можливості самостійно аналізувати отриману інформацію, дозволяючи творцям програм формувати бажану «картину світу».

Серед методів маніпуляції через телебачення особливо поширені коментарі до відео, які можуть бути повністю відірвані від того, що реально відбувається на екрані. Усе це робить телебачення потужним інструментом впливу на суспільну свідомість і переконання людей.

Тепер повернемося до інформаційної війни та її особливостей. Основними механізмами, за допомогою яких є можливим ведення інформаційної війни є:

1. Фейки та маніпуляції – створення, поширення неправдивих новин, подій або заяв з метою обманути або ввести в оману аудиторію. У сучасних умовах фейки можуть набувати різних форм: фальшиві текстові новини, фото- та відеофейки.
2. Пропаганда – систематична робота, що спрямована на

формування певних ідеологічних переконань, звинувачення або прославлення окремих осіб чи організацій. Пропаганда має здатність підмінити факти емоційно насиченими повідомленнями. Також в цілях пропаганди активно застосовується таргетування аудиторії, а саме коли контент адаптується до специфічних цільових груп з урахуванням їх інтересів, цінностей та соціальних характеристик. Сучасні технології дозволяють ворогові використовувати дані про звичайних користувачів інтернету, щоб робити дезінформацію більш персоналізовано і, таким чином, ефективною.

Інформаційна війна має на меті підірвати довіру до офіційних джерел інформації й таким чином стимулювати розкол у суспільстві. У контексті війни в Україні її основними цілями є:

1. Повна дискредитація ворога – створення негативного іміджу противника, зокрема ставиться за мету зниження його підтримки з боку міжнародної спільноти;
2. Активна підтримка власної політики – виправдання власних дій перед внутрішньою аудиторією та отримання міжнародної підтримки через поширення тої версії подій, яка найбільш вигідна пропагандистському режиму;
3. Розкол у суспільстві країни, проти якої ведеться війна – це наміри посіяти суперечки та створити атмосферу недовіри серед населення країни-ворога, таким чином посилюється нестабільність у ворожій державі та знижується підтримка її уряду;
4. Формування альтернативної реальності – через постійну підміну фактів, спотворення інформації та поширення дезінформації створюється такий інформаційний простір, що змушує аудиторію сприймати події з точки зору агресора [58, С. 225].

Тому, мета інформаційної війни полягає не у спричиненні реальних втрат супротивнику на полі бою, а у дестабілізації інформаційних потоків, які йдуть через ворожу країну та руйнуванні державного механізму ухвалення рішень [54, С. 1017].

Серед методів ведення інформаційних воєн найбільш ефективними можна вважати поширення пропаганди та фейкової інформації для підриву морального духу населення і військових. Цей підхід дозволяє впливати на ключові цільові аудиторії — цивільних громадян і збройні формування супротивника. Організатори таких кампаній активно використовують неправдиву інформацію, щоб досягти своїх цілей.

Можемо зауважити, що сучасні медіа сьогодні володіють великим маніпулятивним потенціалом, який стає особливо небезпечним під час широкомасштабних військових конфліктів (як бачимо на прикладі війни в Україні). Технології, що використовуються в медіапросторі, здатні змусити людей вірити у свою свободу, в той час, як ця свобода фактично відсутня. У сучасній Росії широко застосовується пропаганда, що формувала у свідомості людей певні ідеологічні концепції, які обмежують їх у межах політичного світогляду та ускладнюють формування незалежної громадянської позиції. Інформаційні потоки впливають на підсвідомість, не дозволяючи таким чином людині усвідомити, що її по суті «обробляють». Такі процеси чинять великий вплив на те, як розуміють пересічні громадяни важливі суспільні та політичні процеси. До того ж весь цей процес ускладнюється агресивним російським дискурсом, який активно транслюється через різні комунікаційні канали для різних аудиторій.

Іншим поширеним методом інформаційної війни є свідоме відволікання уваги від важливих подій, таких як масові вбивства. Річ у тім, що зміна картин світу під впливом інформаційних атак не повинна бути різкою, оскільки це може викликати реакції відторгнення, і люди сприйматимуть нове медіаповідомлення як агресію. Тому медіа важливо встановлювати порядок денний (agenda setting), визначаючи, які питання є важливими для суспільства, а які — ні. Яскравим прикладом цього є війна Росії проти України, де такий підхід в інформаційній війні проявляється через дозовану подачу новин про події в українських містах тільки після того, як ці події набули глобального резонансу. Водночас агресивні та жорстокі дії Росії проти

мирного населення України часто подавались викривлено, з акцентом на те, що у всьому винні «українські нацисти». Ці фільтровані повідомлення часто були розміщені поряд з інформацією про «досягнення» російської економіки та «визвольну місію» російської армії.

Можемо підкреслити також, що інформаційна війна по суті передуює реальній війні та супроводжує її, зокрема через маніпуляції спеціальних моніторингових місій. Досвід війни Росії проти України дає підстави стверджувати, що об'єктом інформаційних атак є насамперед масова свідомість різних соціальних груп, зокрема:

- населення України та Росії;
- населення та політична еліта пострадянських країн;
- політична еліта Європейського Союзу.

Загалом інформаційну війну можна визначити як:

1. комплекс дій, спрямованих досягнути переваги в інформаційній сфері шляхом завдання шкоди інформації, а також процесам і інформаційним системам супротивника. При цьому здійснюється захист власних інформаційних ресурсів і систем;
2. не фізичну атаку, яка впливає на інформацію, інформаційні процеси та інфраструктуру;
3. вкрай високий рівень інформаційного конфлікту, метою якого є вирішення соціально-політичних, ідеологічних, національних та інших конфліктів між державами, народами, націями, класами та соціальними групами.

Як вже зазначали вище, основні методи інформаційної війни полягають у блокуванні або спотворенні інформаційних потоків та процесів прийняття рішень супротивником. Так звана інформаційна зброя включає в себе спеціалізовані методи та засоби, що можуть тимчасово або безповоротно вивести з ладу функції або елементи інформаційної інфраструктури. Основний ефект та призначення такої зброї — блокування або спотворення інформаційних потоків і процесів прийняття рішень супротивником.

Можна також згадати й про спеціальні інформаційні операції (СІО). Це серія спланованих заходів, що містить такі характеристики: спрямована на ворожу, дружню або нейтральну аудиторію; чинить вплив на її свідомість і поведінку з певною метою. Це включає психологічні операції зі стратегічними цілями, а також психологічну підтримку бойових дій.

На сьогодні в інформаційному просторі України триває безперервна боротьба за розширення впливу, контролю та управління ресурсами на її території. Варто зазначити, що Україна знаходиться в оборонній позиції, і, на жаль, за роки незалежності країна не змогла ефективно діяти на випередження або зайняти більш активну позицію. В умовах відстоювання національних інтересів та зміцнення політичної безпеки, важливість інформаційної складової набуває вирішального значення.

Щодо методів ведення таких війн, можемо зазначити, що фейкові новини, які дуже активно використовуються в таких інформаційних кампаніях агресора, мають свої унікальні властивості. Так, наприклад, вони поширюються серед аудиторії у шість разів швидше, ніж достовірна інформація, а ймовірність їх подальшого розповсюдження становить близько 70%. Саме ці характеристики роблять фейки надзвичайно потужним інструментом для ведення інформаційної війни, й тому вони настільки активно використовуються пропагандистами.

Фейком насправді може бути що завгодно: акаунт у соціальних мережах, вебсайт, підроблений одяг відомих брендів чи аксесуари, а також ліки в аптеці. У кращому випадку, це буде менш концентрований препарат, а в гіршому – зовсім інший засіб із неправдивою етикеткою. Підробки також часто трапляються серед продуктів у магазинах, особливо дорогих алкогольних напоїв. Однак найбільш небезпечним видом фейку є неправдиві новини, які поширюються у ЗМІ.

Навіть відомі й авторитетні медіа іноді стають джерелом недостовірної інформації. Це може бути наслідком роботи з неперевіреними джерелами, або ж вони самі створюють фейкові новини, щоб привернути більше відвідувачів

на свої сайти, підвищити рейтинги, відвернути увагу від важливих подій чи дискредитувати певних політичних діячів.

Важливо підкреслити також й той факт, що у сучасному світі створення та розповсюдження інформації в інтернеті більше не потребує професійних журналістських навичок чи власного медіа. Достатньо опублікувати пост у соціальних мережах, блозі чи на Twitter і додати правильний тег, щоб інформація досягла цільової аудиторії. Це робить можливим потрапляння в мережу величезної кількості неправдивих даних.

Багато хто помилково поширює неправдиву інформацію через необізнаність, але часто (здебільшого) фейки створюються свідомо для досягнення певних цілей. Серед основних завдань фейків можна виділити:

- створення паніки серед населення;
- провокацію міжнаціональної чи релігійної ворожнечі;
- заплутування аудиторії й відволікання від правди;
- маніпуляцію свідомістю;
- рекламу певних продуктів або людей;
- підвищення прибутку для медіа (“жовта преса”);
- дискредитацію репутації через фейкові фото або заяви;
- розважальний контент (до цього виду ми повернемося згодом) [23, С. 3].

Фейки «заполоняють» інформаційний простір через коментарі, фейкові акаунти, популярні хештеги чи навіть цитати нібито відомих особистостей, які супроводжуються скріншотами. Такі маніпуляції лише створюють ілюзію правдивості, але насправді ж є вигаданими. Перевірка інформації на офіційних джерелах завжди допомагає викрити подібну брехню.

Водночас нерідко самі офіційні ЗМІ стають джерелом фейків, використовуючи їх як інструмент для впливу на суспільну свідомість і формування вигідної для себе картини світу.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну показало руйнівний ефект багаторічних дезінформаційних кампаній [40]. Початки цього явища можна

знайти ще в період Революції Гідності та початку бойових дій на сході України у 2014 році. Мирний протест громадян, що підтримували європейський вектор розвитку України, показав, наскільки гострою є ця проблема для Кремля. Це протистояння стало ідеологічним та світоглядним випробуванням, що розкрило справжні імперські амбіції російського режиму. Тоді ж Кремль й розпочав інформаційну війну, активно використовуючи масову дезінформацію, залякування та маніпуляції в соцмережах, що стало серйозним викликом не лише для звичайної аудиторії, але й для професійних журналістів.

З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року російська пропаганда систематично поширює наративи, покликані розпалити ненависть до українців серед свого населення [54, С. 1019]. Кремль активно формує образ України як осередку нацизму, звинувачує її у незаконних зв'язках зі Сполученими Штатами та висуває абсурдні претензії, наприклад, про крадіжку газу у “Газпрому”. Такі заяви створюють викривлену картину реальності.

Іншим прикладом інформаційної агресії є відомий фейк про «розп'ятого хлопчика», який роками використовували російські медіа для поширення ненависті до України [21]. Ще раз наголошуємо, що подібні маніпулятивні історії спрямовані на формування у росіян ворожого ставлення до українців, а також мають на меті виправдати воєнні злочини, скоєні армією РФ на території України [18].

Російська пропаганда передусім зосереджена на спотворенні фактів про хід війни, створенні ілюзії “героїзму” власних військових та демонізації українців [48]. Для цього росіяни часто використовують постановчі відео, вигадані історії.

Важливо зауважити, що маніпулятивна інформація є руйнівною за своєю природою, оскільки вона деформує особистість, нав'язує різні шаблони на основі масової культури. Крім того, успішна маніпуляція спонукає аудиторію перестати мислити критично: більшість людей споживає великий

потік інформації без рефлексії, не докладаючи зусиль до якогось аналізу. З часом це сприяє значному зниженню здатності до критичного мислення, що, в даному контексті, було б надзвичайно важливим і корисним [10, С. 52].

Якщо ж проаналізувати подачу інформації російськими медіа, можна виокремити кілька типів міфів, що активно використовуються:

- історичний міф (про винятковість російського народу);
- географічний міф (про Крим як нібито «споконвічно російську» землю, про Новоросію);
- національний міф (про захист російськомовних в Україні, про «старшого брата» росіян);
- політичний міф (про «київську хунту», «злих бандерівців», каральні батальйони, ультрарадикалів з «Правого сектора»).

Ці міфи не можуть існувати без використання «чорної» пропаганди, що включає замовчування чи перекручування фактів, емоційні й видовищні акценти в повідомленнях, постійні репортажі з місця подій, фальшиві фотографії та відео, що не мають жодного стосунку до реальних подій на Сході України, а також фальшиві коментарі від потерпілих. Такі маніпуляції часто супроводжуються спеціальною лексикою з негативним змістом, що постійно повторюється: «каральна операція», «громадянська війна», «ультрарадикали», «бандерівці», «Правий сектор», «київська хунта», «фашисти», «каральні загони» тощо.

Відомий український блогер і редактор сайту сатиричних новин “UA Review” Роман Голубовський зазначає, що найважче розпізнати спеціально створену дезінформацію. Особливо це стосується матеріалів, які активно поширюють російські ЗМІ. Щоб уникнути впливу фейків, важливо дотримуватись кількох простих, але досить ефективних правил:

1. Зберігайте скептицизм. Поставте під сумнів будь-яку інформацію, знайдену в Інтернеті чи соціальних мережах, особливо якщо вона виглядає надто сенсаційною чи провокаційною.

2. Перевіряйте першоджерело. Якщо в новині згадуються

конкретні люди, перевірте, чи є ця інформація на їхніх офіційних сторінках у соціальних мережах. Якщо мова йде про організації чи партії, зайдіть на їхні офіційні сайти.

3. Розрізняйте факти й коментарі. Пам'ятайте, що коментарі можуть бути та дуже часто є суб'єктивними, і звертайте увагу лише на думки тих, кому ви довіряєте (з вашого попереднього досвіду, наприклад).

4. Аналізуйте фотографії. Використовуйте інструменти, як-от функцію пошуку зображення в Google. Також звертайте увагу на дату публікації та деталі зображення. Часто кадри з інших країн намагаються показати як події, що нібито відбулись в Україні.

Журналістські помилки, недбалість або відсутність часу на перевірку фактів іноді призводять до того, що фейкова інформація не лише поширюється, а й сприймається аудиторією як достовірна. На жаль, багато людей не готові самостійно перевіряти інформацію чи критично її оцінювати.

Погіршує ситуацію й те, що українські ЗМІ також не завжди виправляють свої помилки або ж вибачаються перед читачами за поширення дезінформації. Тому читачам варто самостійно навчитися виявляти фейки. Для цього ми рекомендуємо дотримуватись наступних рекомендацій:

- Читайте новини з кількох надійних джерел, не лише з одного.
- Знайдіть першоджерело інформації.
- Розрізняйте факти від коментарів.
- Покращуйте знання англійської. Це допоможе вам працювати з іноземними джерелами, що можуть бути більш достовірними та містити більше інформації.

Тому підкреслимо, що інформаційна війна є досить складною системою методів, інструментів і стратегій, які використовуються для досягнення політичних, військових та економічних цілей. Це фактично цілеспрямоване донесення певних повідомлень до громадськості з метою формування у неї потрібних уявлень, настроїв і системи поглядів щодо конкретних подій, осіб

чи явищ в інтересах ініціаторів пропагандистської кампанії. Основна її мета полягає у маніпулюванні свідомістю мас: це впровадження у суспільну думку країни-жертви вигідних ідей, дезорієнтація, створення страху перед противником [29, С.94]. Також метою такої кампанії є послаблення впевненості противника у власних силах, аби той був змушений здатись та перестати давати відсіч.

Коли агресору не вдається досягти бажаного прямими методами, фізично на полі бою, він перемикається на інформаційний фронт, зокрема активно застосовує маніпулятивні прийоми та поширює фейки. У сучасних умовах повномасштабної російсько-української війни Росія активно намагається не лише завдати фізичних втрат та збитків, а й зруйнувати систему обміну достовірною інформацією, а також вплинути на механізми ухвалення важливих державних рішень.

Ключове завдання російської пропаганди – це насамперед посіяти серед українців паніку, деморалізувати населення, створити атмосферу страху й невпевненості, змусити людей думати про втечу або капітуляцію. Такі дії спрямовані на те, щоб громадяни витрачали час на поширення фейкових повідомлень та емоційну реакцію на таку інформацію замість того, щоб зосередитись на реальній допомозі армії та країні.

В умовах воєнного стану надзвичайно важливо навчитися розпізнавати маніпуляції у медіа, знаходити характерні ознаки фейкових новин і володіти основами фактчекінгу. Бути підготовленим в інформаційній боротьбі означає вміти викривати фейки, аналізувати їхні типові риси та знати дієві методи протидії дезінформації.

У випадку України, як вже зазначалось вище, розвінчання фейків та поширення правдивої інформації стали критичними інструментами протидії російській пропаганді, що робить це питання надзвичайно актуальним для наукового та суспільного дослідження. Можемо наголосити, що вміння аналізувати інформацію й ставити під сумнів її достовірність — це дійсно

надійний ключ до захисту кожного з нас від брехні і маніпуляцій, а також одна із заповорок майбутньої перемоги.

1.2. Фейки та маніпуляції в сучасному інфопросторі: класифікація та специфіка поширення

Інформаційні засоби як інструмент неконвенційної боротьби активно застосовуються державами по всьому світу. На території України держава-агресор Російська Федерація використовує майже всі методи гібридної війни, а після початку повномасштабного вторгнення у 2022 році частота та інтенсивність цих дій значно зросли. Росія, з наміром поширювати потрібну для себе інформацію, активно пускає в дію фейки та маніпулятивні засоби через різні тематичні спільноти, популярні медіаресурси та акаунти відомих медійних осіб [24]. Така комбінація технічних і психологічних способів впливу на інформаційний простір сприяє виникненню соціальної напруги та дестабілізації в різних регіонах, що може шкодити міжнародній репутації країни, проти якої ведеться війна, та впливати на світогляд її громадян. Це також може викривляти історичну пам'ять, створювати фальшиві національні ідеї тощо. Зважаючи на це, дослідження фейків набуває особливої актуальності, аналіз їхнього поширення в інформаційному просторі в умовах війни є критично важливим для забезпечення національної безпеки [42, С. 84].

Фейки та маніпуляції стали невіддільною частиною сучасного інформаційного простору [11, С. 29]. У час, коли інтернет та соціальні мережі дозволяють швидке поширення інформації, фальшиві новини та маніпуляції стають потужним інструментом впливу на масову свідомість. Фейковий контент має за мету викривити реальність, підмінити факти, створити неправильні уявлення або викликати емоційну реакцію. Складність у боротьбі з фейками полягає в їхній різноманітності, гнучкості та масштабах, які досягаються за допомогою сучасних технологій.

Механізм розповсюдження фейків переважно базується на поєднанні свідомо неправдивої інформації, закладеної у фальшивому повідомленні, та її сильного емоційного впливу на людину через ефект «емоційного зараження».

На піку емоційного напруження людина часто відчуває потребу негайно поділитися такою резонансною новиною зі своїм близьким оточенням. Під впливом емоцій, спричинених фейком, вона починає діяти як ретранслятор інформації, що призводить до швидкого поширення неправдивої новини та емоційного ефекту в суспільстві.

Мета фейкової інформації полягає в тому, щоб максимально довго утримувати увагу аудиторії. Це поступово створює сприятливе середовище для маніпулювання свідомістю людей, які з часом починають сприймати отриману інформацію як власні переконання. Таким чином, якщо суспільство зосереджується на обговоренні фейкової теми, інформаційний порядок денний вже змінено, і головна мета фейку досягнута. Завдяки такому підходові з поширення фейків їхні творці можуть провокувати екстремістські та терористичні дії, дискредитувати політичних опонентів, а також спричинити масові заворушення й паніку в суспільстві.

Серед характерних ознак ворожих фейків (саме з боку росії — агресора) можна виділити наступні: простота і доступність викладення (зазвичай інформація надмірно спрощена); акцент на емоційному впливі через використання слів на кшталт «увага», «шок», «сенсація», «важливо», «дуже важливо» тощо. У таких повідомленнях повністю відсутні згадки про джерела інформації. Головна мета подібних фейкових новин – поширення паніки серед українців, створення атмосфери страху та напруженості. Варто звертати увагу та піддавати великому сумніву заголовки, які читаєте в медіа, особливо ті, що містять якусь сенсацію, наприклад: «Начало? Китай стягивает войска на границу с Россией»: «Сенсационные материалы! Кто убил Януковича, организовал Майдан и почему России конец» [27].

Такі тексти зазвичай мають нестандартний формат, а тон викладення відзначається емоційною забарвленістю та істеричністю. Джерелом подібної інформації часто виступають так звані «ексклюзивні дані від друзів, знайомих у прокуратурі, поліції, військкоматі тощо». Канали розповсюдження теж

зазвичай залишаються невідомими, переважно це «сарафанне радіо».

Перед тим як поширювати будь-яку інформацію в соціальних мережах чи приватних повідомленнях, варто замислитися, які наслідки це може мати. Слід бути обережним з повідомленнями, що містять такі заклики, як «ніхто про це не знає», «нас зрадили», «це абсолютно правда» тощо, оскільки вони часто є інструментом маніпуляції [55, с.71-72].

Фейкові повідомлення активно поширюються через платформи на кшталт Facebook, Telegram, YouTube та Instagram, адже аудіовізуальний контент є привабливим і легким для сприйняття широкою аудиторією. Неконтрольований потік інформації в Інтернеті, відсутність належної цензури та впливові особи, які формують громадську думку, значно сприяють розповсюдженню фальшивих матеріалів у соцмережах. Оскільки месенджери сприймаються як приватні канали комунікації, повідомлення, що швидко розповсюджуються у «Viber» або «Telegram», часто стають потужними інструментами для поширення панічних настроїв і залякування. Фейкові SMS-повідомлення, націлені переважно на людей старшого віку, також використовуються для розповсюдження неправди, оскільки ця категорія користувачів не так активно залучена до інтернет-комунікацій та часто не знає специфіки поширення інформації онлайн.

Хочемо підкреслити, що нові інформаційні технології суттєво змінили моделі сучасних медіа, швидкість передачі новин, дозволили читачам виконувати частину обов'язків журналістів, перетворивши їх на виробників контенту. Тисячі користувачів соціальних мереж пишуть з місця подій, а блогери висловлюють свою думку про найважливіші суспільні події. Від використання фейків страждає все суспільство. Вони можуть спровокувати «теракти» величезної руйнівної сили. Тому негативні тенденції, пов'язані з використанням неправдивої інформації, необхідно описувати, вивчати та аналізувати, щоб уникнути маніпулятивного впливу на підсвідомість людей [37, С.172].

Фейки поширюються не лише блогерами у соціальних мережах, але й у традиційних ЗМІ. Російські пропагандисти активно використовують неправдиві новини, особливо щодо українських військових та переселенців з територій, де тривають активні бойові дії [3, С.2]. Кремлівські медіа намагаються змалювати Збройні сили України в негативному світлі, дискредитуючи їх в очах громадськості. Серед характерних ознак таких фейків — маніпулятивні фрази на кшталт «достовірна інформація», «мені сказали військові», «ви мене знаєте, я не буду брехати», а також джерела, які часто є неперевіреними, як «ексклюзив від друзів», «джерело в прокуратурі» або «вищі кола».

Іноді навіть відсутні посилання на конкретні джерела. Якщо в заголовку використовується тире та вказується, що інформація надана ЗМІ, це має викликати сумнів, наприклад, у такій формі: «В Україні можуть обмежити виїзд чоловіків із міст — ЗМІ». Першоджерело цієї інформації було розміщено на «УНІАН», де було опубліковано матеріал з провокаційним заголовком «Ні кроку без військкомату». У статті йшлося про те, що за умов воєнного стану чоловіки нібито мають право залишати своє місце проживання тільки за дозволом військкомату, проте не було конкретно вказано, на яке саме законодавче положення це посилання. Така нечіткість і загальність вже є порушенням стандарту достовірності.

Фейкові новини часто створюються на основі реальних подій, але подаються з викривленої перспективи, що відповідає інтересам ворога. Наприклад, російські медіа поширювали новину про нібито намір Великої Британії та Туреччини закупити все українське зерно і приректи Україну на голод, спираючись на заяву Ліз Трасс, міністра закордонних справ Великої Британії. Однак у реальності йшлося про співпрацю цих країн щодо експорту зерна з України, а російські ЗМІ переробили це в пропагандистський матеріал. У ньому покликалися на коментарі користувачів соцмереж, які робили необґрунтовані висновки про можливий голод в Україні через дії двох

країн.

Для глибшого розуміння фейків та маніпуляцій доцільно їх класифікувати за типом, ціллю, контентом та способом поширення.

Основні типи фейків включають:

1. Фальшиві новини – це повністю вигадані події або заяви, що створюються для викликання сенсаційних реакцій та емоційного відгуку. Вони найчастіше стосуються політичних тем, конфліктів чи інших соціально значущих подій, де легше маніпулювати такими людськими емоціями, як страх, злість та обурення.

2. Фейкові цитати та заяви – часткове або повне спотворення слів публічних осіб, які не відповідають реальності. Такі фейки часто використовуються для дискредитації певної інституції (людини) або перекручення позиції певної людини чи організації.

3. Маніпуляції з фотографіями та відео – створення та редагування візуального контенту, який змінює значення подій або повністю підробляє контекст. Це може бути монтаж, змінений фон або застосування програм штучного інтелекту для глибоких підробок (deepfakes), які створюють максимально реалістичні зображення або відео фальшивих подій [29, С.185].

4. Клікбейт – заголовки, що перебільшують, спотворюють якусь новину задля привернення якомога більше уваги. Часто вони слугують лише засобом залучення аудиторії на якийсь ресурс без цінності в самій новині.

5. Пропагандистські матеріали – коли факти обираються та комбінуються таким чином, щоб підтримати певну ідеологію. Пропагандистські фейки часто повторюють однотипні меседжі для впливу на емоції та формування стереотипів.

Поширення фейків та маніпуляцій відбувається через ряд специфічних каналів та методів, які забезпечують максимальне охоплення та вплив на аудиторію [36]. Серед основних характеристик поширення фейків можна виокремити:

1. Вірусність та швидкість – завдяки соціальним мережам, блоги та форуми стають ідеальним середовищем для швидкого розповсюдження фейків. Оскільки фальшивий контент часто має сенсаційний характер, він легко охоплює велику кількість користувачів, які діляться ним далі [60, С. 9].

2. Сегментоване таргетування – фейки часто орієнтуються на специфічні цільові аудиторії, з урахуванням їхніх соціальних, політичних та культурних характеристик. Ці фейки можуть бути адресовані окремим віковим групам або соціальним спільнотам, де їхній вплив буде максимальним.

3. Анонімність та псевдоджерела – створення фейкових профілів, анонімних акаунтів чи псевдосайтів, які важко перевірити на справжність. Анонімність джерела дозволяє поширювати будь-які заяви без ризику відповідальності за їхню правдивість.

4. Техніка “глибоких підробок” (deepfakes) – завдяки розвитку штучного інтелекту та програмного забезпечення, з’явилися нові види фейків, які виглядають надзвичайно реалістично [44]. Глибокі підробки часто використовуються для створення відео, на яких знаменитості чи політики нібито виголошують заяви, яких насправді ж ніколи не робили.

Так, у 2022 році, після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, в соціальних мережах з’явилося фейкове відео із зображенням Президента Володимира Зеленського. У цьому ролику глава держави нібито «закликає народ до капітуляції». Однак користувачі швидко викрили підробку, а сам Зеленський оперативно записав спростування. У травні того ж року

шахраї запустили діпфейк з образом Ілона Маска, де той «закликав інвестувати» в очевидну аферу. Відео було опубліковане на YouTube-каналі з понад 100 000 підписників і встигло зібрати понад 90 000 переглядів, перш ніж акаунт видалили.

Також важливо наголосити, що фейки та маніпуляції впливають не лише на свідомість людей, але й на їхні емоції та переконання [28, С.184]. Основними механізмами маніпуляції є:

- Виклик певних сильних емоцій – страх, гнів, тривога є основними емоціями, на яких базуються фейки, оскільки такі почуття часто заважають раціональному мисленню людини та сприяють швидкому поширенню інформації.
- Надання надмірної уваги якимось деталям – це відволікає від головної теми та викликає зміщення акцентів, зокрема через використання цифр, статистики.
- Техніка повторення – повторення одного і того ж повідомлення призводить до його сприйняття як правдивого через ефект частоти, що працює на підсвідомому рівні.
- Поляризація – створення уявного конфлікту між «своїми» та «чужими», що допомагає формувати більш радикальні настрої та соціальний розкол.

Зважаючи на вищеописані виклики сьогодення, ефективна протидія фейкам в інформаційному середовищі є вкрай важливим завданням. Цей процес включає зокрема такі заходи: фактчекінг – перевірка фактів і джерел на достовірність за допомогою спеціалізованих організацій або медіаресурсів; медіаграмотність – розвиток критичного мислення та навичок визначення достовірної інформації від фейкової серед аудиторії; регулювання соціальних мереж – розробка правил і санкцій для платформ, через які поширюється дезінформація; використання штучного інтелекту – застосування алгоритмів

для виявлення підозрілих контентів і блокування фейків до моменту їх поширення.

Під впливом сучасних цифрових технологій інформація стала продуктом, обсяг якого стрімко зростає щодня [13, С.9]. Швидкість її поширення та різноманітність каналів розповсюдження створюють потужні можливості для формування громадської думки, різного роду стереотипів.

Варто відзначити, що ці технології застосовуються як на міжнародному рівні, так і в межах внутрішньої політики держав, що призводить до появи нового формату “інформаційних війн”. Вони охоплюють конфлікти між політичними, економічними чи військовими блоками, державами, політичними силами, а також між громадськими та державними діячами. За допомогою ЗМІ, соціальних мереж та інших платформ громадськості нав’язують певну думку або оцінку подій, часто маскуючи маніпуляції чи недостовірні факти під виглядом достовірної інформації.

На цьому тлі фактчек став важливим інструментом для виявлення правди. Вперше цей формат з’явився понад 30 років тому, а сьогодні фактчек-ресурси працюють у більш ніж 60 країнах, включаючи США, країни Західної Європи, Латинської Америки та Африки. У Східній Європі фактчек представлений, зокрема, у Чехії, Польщі, Литві, а в Україні перші подібні проекти з’явилися у 2015 році.

Фактчек-платформи України, такі як Stopfake.org, VoxCheck, та FactCheck, виконують важливу роботу. Так, Stopfake спеціалізується на боротьбі з антиукраїнською пропагандою, VoxCheck аналізує заяви українських політиків, а FactCheck розробляє нові методи перевірки фактів і проводить освітні тренінги. Усі вони слідуєть стандартам Міжнародної фактчек-асоціації, своєю роботою забезпечують якість перевірок та популяризують критичне мислення.

Ці ресурси формують важливий інструмент громадського контролю та

сприяють підвищенню довіри до фактчеку як до способу протидії маніпуляціям та фейкам в інформаційному просторі.

Також зазначимо, що фактчекінг складається з таких елементів: визначення об'єкта аналізу, створення доказової бази, посилання на авторитетні джерела, отримання експертних коментарів і формулювання логічного висновку.

Основними компонентами фактчеку є:

- Об'єкт аналізу – публічна заява або резонансний факт, що підлягає перевірці.
- Суть питання – вступна частина, яка пояснює контекст і надає додаткову інформацію перед доказовою частиною.
- Докази та аргументи – перевірені факти, статистичні дані, документи, отримані виключно з відкритих і офіційних джерел, а також експертні оцінки, підкріплені документальними доказами.
- Вердикт – підсумковий висновок із чітким визначенням: «правда», «напівправда» чи «брехня», доповнений коротким поясненням [13, С. 26].

Російську пропаганду легко розпізнати через її примітивність, стандартний набір метанаративів і однобоке подання інформації, часто із порушенням логіки причинно-наслідкових зв'язків. Журналістам в такій ситуації рекомендується уникати поширення матеріалів, які не підтверджені достовірними джерелами, і ніколи не передруковувати новини, що викликають навіть найменший сумнів.

Не варто довіряти повідомленням із різноманітних онлайн-спільнот або чатів, якщо вони містять слова чи фрази на кшталт «зрада», «біда», «важлива інформація», «це від нас приховують» тощо. Кожну інформацію слід ретельно перевіряти через офіційні джерела, щоб визначити її достовірність [4, С.

41-42). Важливо зберігати холодний розум і не поширювати неперевірену інформацію, особливо якщо вона емоційно забарвлена або має маніпулятивний характер. Соціальні мережі та сумнівні канали – не найбільш надійне джерело для отримання правди [57, С. 10].

Наголошуємо, щоб фейкові новини не захопили сучасний медіапростір, кожен з нас має опанувати базові принципи фактчекінгу, а це означає — вміти розпізнавати дезінформацію та спростовувати її. У часи війни, коли люди особливо вразливі, ворог активно поширює фальшиві новини та панічні повідомлення з максимальною швидкістю. Єдиний спосіб протистояти цьому — розвиток критичного мислення та медіаграмотності. Якщо ми отримуємо новину через Viber чи Telegram від знайомих, не варто піддаватися паніці й відразу передавати її далі. Спершу необхідно перевірити, чи є таке повідомлення на офіційних ресурсах: Офісі Президента, Міністерстві оборони, військовій адміністрації та інших авторитетних джерелах. Якщо такої інформації там немає, скоріш за все, це фейк. Інформаційні маніпуляції — потужна зброя пропаганди ворога, і ми не повинні дозволяти їм поширюватися в нашому медіапросторі. Перспективними в цьому напрямку є дослідження фейків, їх різновидів та впливу на аудиторію, а також розробка програм з медіаграмотності та навчання критичного мислення в умовах війни в Україні.

Висновки до Розділу 1

В першому розділі ми мали змогу встановити, що інформаційна війна — це цілеспрямоване донесення певних повідомлень до громадськості з метою формування у неї потрібних уявлень, настроїв і системи поглядів щодо конкретних подій, осіб чи явищ, основна мета якої полягає у маніпулюванні свідомістю мас.

Також в процесі дослідження ми визначили, що фейки та маніпуляції в

сучасному інформаційному просторі стали викликом, що вимагає комплексних підходів для ефективної протидії. Через психологічний і соціальний вплив, вони здатні змінювати уявлення людей про реальність і впливати на політичні, соціальні та економічні процеси. Соціальні мережі стали невіддільним складником сучасної журналістики, відкривши нові можливості для розповсюдження інформації та взаємодії з аудиторією. Роль соціальних мереж у журналістиці полягає у швидкому поширенні новин, залученні уваги аудиторії за допомогою різноманітних мультимедійних форматів, а також у забезпеченні більшої взаємодії громадян. Проте, разом зі своїми перевагами, соціальні мережі ставлять перед журналістами низку етичних викликів. Під час поширення будь-якої інформації важливо пам'ятати про збереження достовірності та об'єктивності інформації, мати повагу до приватності та гідності інших людей.

Ми мали змогу продемонструвати, що фейкові новини є ключовим інструментом у сучасній інформаційній війні. Вони дозволяють організаторам інформаційних кампаній маніпулювати громадською думкою, формувати потрібні настрої та ставлення до певних осіб, соціальних груп чи подій.

Ми описали, як з метою впливати на свідомість населення РФ ініціювала масштабну інформаційну кампанію, спрямовану на дискредитацію України, застосовуючи як відновлені радянські міфи, так і нові вигадані нарративи, доповнені потужним пропагандистським арсеналом. Головними поширювачами цієї пропаганди є російські ЗМІ та проросійські політики. Серед основних методів, які використовуються для маніпулювання громадською думкою, можна виокремити: зміну значення слів або винайдення нових термінів, підміну понять, спотворення фактів або ж їх замовчування. Завдяки таким методам Росія створює негативний образ певних подій чи осіб, що дозволяє відвертати увагу свого населення від соціально-економічних та політичних проблем всередині країни. Також російські медіа активно поширювали та продовжують поширювати неправдиві повідомлення та

маніпулятивні меседжі про український народ, керівництво держави та Збройні сили України, що сприяє формуванню негативного сприйняття цих інституцій серед громадян РФ.

Загалом, слід відзначити, що інформаційне суспільство переповнене інформаційними війнами та різноманітними маніпуляціями. Технології, які використовуються в інформаційних війнах через медіа в глобальному контексті, здатні одночасно створювати елементи загальної медіакартини світу і бути основним інструментом для її розкриття.

Гібридні інформаційні атаки проводяться не лише через традиційні медіа (телебачення, пресу, радіо), але й через соціальні мережі. Для успішної реалізації таких завдань важливе глибоке розуміння процесів на національному інформаційному полі та знання того, як індивіди реагують на інформаційну агресію і як сприймають різні джерела інформації.

Ми показали, що дезінформація як ефективний інструмент гібридної війни здатна дестабілізувати суспільство, підірвати довіру до державних інституцій, знизити якість управління та навіть спровокувати соціальні розколи. Також навели докази, чому фактчекінг є незамінним інструментом у боротьбі з дезінформацією, особливо в умовах гібридних конфліктів, де інформаційне середовище стає ключовим полем протистояння. У сучасному світі, коли технології дозволяють швидко поширювати інформацію, здатність оперативно й точно виявляти фейки має вирішальне значення для збереження стабільності та безпеки держави. Це загалом сприяє посиленню демократичних інституцій, зміцненню правової держави та захисту прав людини. Особливе значення має застосування фактчекінгу в медіа та соціальних мережах, де неправдива інформація здатна блискавично поширюватися, завдаючи таким чином значної шкоди суспільству.

Можна сказати, що протягом останнього десятиліття Україна, ймовірно, стала найбільшою ціллю російської інформаційної війни. Спочатку Росія активно використовувала традиційні медіа, зокрема телебачення, для

просування своїх наративів. Однак з часом, внаслідок реакції України, Росія була змушена коригувати свої стратегії. Україна запровадила заходи для обмеження проросійських медіа, ініціювала програми з медіаграмотності, активно викривала дезінформацію і запускала власні інформаційні кампанії, що значно знизило ефективність російської інформаційної війни в країні. Ці заходи також допомогли створити у внутрішній аудиторії імунітет до ворожої пропаганди. Хоча російські інформаційні кампанії були доволі успішними в формуванні поглядів в Україні до середини 2010-х, особливо серед російськомовного населення, на сьогодні відзначимо, що їхній вплив значно ослаблений і обмежений.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РОЗВІНЧУВАННЯ ФЕЙКІВ В СУЧАСНОМУ ІНФОПРОСТОРИ

2.1. Особливості боротьби з дезінформацією в українському та міжнародному медіапросторі

Боротьба з дезінформацією є одним із головних викликів для сучасного суспільства, особливо у контексті геополітичних конфліктів, зокрема війни Росії проти України. Український медіапростір опинився на передовій інформаційної війни, коли дезінформація активно використовується для маніпуляції свідомістю громадян, створення розколу в суспільстві, дискредитації українського уряду та військових. На міжнародному рівні дезінформація також має значний вплив, зокрема охоплює політику, громадську думку та міждержавні відносини. У цьому розділі розглядаються ключові особливості боротьби з дезінформацією, основні методи та організації, які працюють у цій сфері.

Дезінформація, або навмисне розповсюдження неправдивої інформації, стає зброєю в руках окремих держав та груп, за допомогою якої можна маніпулювати суспільною думкою, послаблювати довіру до державних інституцій та спричиняти різного роду заворушення в суспільстві [46, С.49]. В Україні дезінформація використовується як інструмент впливу з боку Росії, що всіляко намагається послабити єдність українського населення, дискредитувати наші збройні сили та державні інститути, а також зменшити підтримку України на міжнародному рівні. Для міжнародного товариства загалом важливо протистояти дезінформації, оскільки вона здатна впливати на вибори, змінювати ставлення громадян до інших країн, підтримувати або дискредитувати певні політичні режими. Журналісти сьогодні мають дотримуватись всіх необхідних професійних стандартів під час роботи, особливо у період довготривалої війни, фізичної та інформаційної [51, С.171].

Боротьба з дезінформацією вимагає системного підходу та координації між урядовими структурами, громадськими організаціями та медіа.

Одним із найбільш ефективних методів протидії дезінформації є фактчекінг – процес перевірки інформації на достовірність. В Україні функціонують кілька фактчекінгових платформ, зокрема це StopFake, VoxCheck, “По той бік новин” та інші, які займаються виявленням фейків та поширенням правдивої інформації про певну подію чи особу. Ці організації перевіряють новини, заяви публічних осіб, фотографії та відео, та у процесі викривають різного роду маніпуляції. Є також проєкт “По той бік путінської брехні”, який спростовував заяви президента країни-агресора путіна щодо України, особливо її походження та історії [6].

На міжнародному ж рівні функціонують потужні фактчекінгові ресурси, такі як Politifact, FactCheck.org, Snopes, які співпрацюють з великими медіа та соцмережами для боротьби з фейками [2]. Важливою частиною їхньої діяльності є поширення роз’яснювальних матеріалів для підвищення медіаграмотності [19, С. 85]. Існує також міжнародна мережа фактчекерів (IFCN). Основна ідея організації полягає в тому, щоб сформувати спільноту надійних фактчекерів. Для цього вони створили спеціальний кодекс.

За словами Сергія Пархоменка, сучасний інформаційний простір характеризується надзвичайно високою швидкістю поширення даних та розмаїттям каналів комунікації [32]. Цей феномен створює сприятливі умови для маніпуляцій, використання популістських інструментів та ведення “інформаційних війн”. Пархоменко зокрема наголошує, що такі війни ведуться на різних рівнях: між державами, політичними блоками, громадськими рухами та навіть окремими діячами. Для поширення скоригованих меседжів використовуються медіа, соціальні мережі та інші платформи, які формують викривлене сприйняття реальності. Він акцентує увагу на важливості фактчеку як інструменту боротьби з дезінформацією. Також підкреслює, що фактчек, вперше впроваджений понад 30 років тому, сьогодні є глобальною практикою, представлений у більш ніж 60 країнах світу. В Україні він представлений платформами Stopfake.org, VoxCheck і FactCheck, які виконують важливу роль у протидії пропаганді, аналізі заяв

політиків та поширенні критичного мислення.

Проблемою перевірки інформації та загрозою російської пропаганди в Україні на професійному рівні, окрім згаданих вище видань, займається також й низка громадських організацій: Детектор медіа, Інститут Масової інформації, Український кризовий медіацентр, Інтерньюз Україна. В Україні також функціонує низка державних органів, створених з метою протидіяти фейкам. Зокрема, у 2021 році було створено Центр протидії дезінформації – робочий орган, що діє при Раді національної безпеки і оборони [50]. Його завдання полягає у здійсненні заходів, спрямовані нейтралізувати поточних і потенційних загроз для національної безпеки та інтересів України в інформаційному просторі. Центр опікується забезпеченням інформаційної безпеки, виявленням фейків, протидією дезінформації, ворожій пропаганді та різним деструктивним інформаційним кампаніям. Крім того, він працює над запобіганням спробам маніпулювання суспільною свідомістю. Іншою урядовою структурою, що займається протидією дезінформації та шкідливим інформаційним впливам, є Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, створений також у 2021 році при Міністерстві культури та інформаційної політики України. Основний акцент його діяльності зроблено на протидії зовнішнім загрозам, координації зусиль державних органів та громадських організацій у боротьбі з фейками, швидкому реагуванні на дезінформацію та популяризації українських наративів.

Загалом можна сказати, що історично фактчекінг як напрямок журналістики зародився у 2003 році, а з 2016 року значно зміцнив свої позиції у сфері журналістських розслідувань. За даними дослідження американської організації «Duke Reporters' Lab», зараз діють понад 120 фактчекінгових організацій в більш ніж сорока країнах світу [15, С.23]. В українському медіапросторі фактчекінг як метод розслідування швидко став популярним, відповідаючи на необхідність протидії антиукраїнській пропаганді. Це важливий елемент захисту від інформаційних атак, спрямованих на масштабне поширення фейкових новин.

Першою фактчекінговою ініціативою в Україні став аналітичний портал «Слово і діло», заснований у 2008 році. Він займався моніторингом виконання обіцянок політиків та аналізом їх відповідності реальним діям [43]. У 2014 році для боротьби з російською пропагандою було створено портал «StopFake», а пізніше з'явилися такі аналітичні платформи та спеціалізовані проєкти, як «VoxCheck» і «FactCheck» (який із 2018 року працює під назвою «БезБрехні») [14]. Серед регіональних платформ можна виділити проєкт «Брехунець», покликаний боротись з фейками у Волинській та Рівненській областях [38].

Згідно з дослідженням USAID-Internews «Українські медіа, ставлення та довіра у 2024 році», в Україні 36% опитаних вважають себе обізнаними про сервіси для перевірки матеріалів у медіа на достовірність [47]. Серед найвідоміших фактчекерських організацій — проєкт StopFake та ГО «Детектор медіа», їхніми сервісами користувалися 18% та 14% респондентів відповідно [17].

Фактчекінг як сучасний інструмент журналістських розслідувань часто акцентує на перевірці заяв політиків і громадських діячів [31]. За словами Олександра Гороховського, головного редактора «FactCheck-Ukraine», фактчекінг є ефективним способом викриття політичних маніпуляцій і спекуляцій, створюючи платформу для глибоких розслідувань, які спираються на відкриті джерела, що зменшує ризики звинувачень у заангажованості.

Інститути для перевірки фактів часто виникають на базі навчальних закладів, зокрема факультетів журналістики. Наприклад, у 2012 році студенти Університету Масарика в Брно заснували проєкт «Demagog.cz» для перевірки правдивості політичних висловлювань у Чехії. У США, в Університеті Вісконсин-Медісон у 2016 році було створено «The Fact Checks», де студенти під керівництвом викладачів аналізували заяви місцевих політиків. У Німеччині студенти Кельнської школи журналістики започаткували проєкт «Faktenzoom», що займається оцінкою висловлювань політиків у ток-шоу. Крім того, деякі медіаорганізації, як-от шведська газета «Metro», розвивають

власні фактчекінгові ініціативи, наприклад, «Viralgranskaren». Цей проєкт спрямований спростовувати неправдиву інформацію та поширювати перевірені дані через різні платформи.

Аналіз діяльності фактчекінгових та медіаорганізацій показує, що їхня робота дає змогу вирішувати широкий спектр стратегічних завдань у сфері протидії дезінформації:

- максимальне охоплення різних цільових аудиторій;
- робота з регіональними медіа та побудова мережі фактчекерів та інформаційних агентів впливу в регіонах;
- аналіз внутрішньополітичного інформаційного простору на предмет поширення ворожих наративів;
- аналіз російськомовного інформаційного простору та регулярне дослідження наративів дезінформації;
- робота з міжнародними аудиторіями;
- навчання медіаграмотності [40].

Соціальні мережі є одним з основних каналів розповсюдження дезінформації, тому контроль над поширенням фейкового контенту є важливим аспектом боротьби з дезінформацією [59, С.3]. Провідні платформи, такі як Facebook, Twitter, YouTube та TikTok, вже активно вживають заходів для позначення фейкових новин, обмеження їх поширення та блокування акаунтів, що поширюють дезінформацію. Крім того, соціальні мережі співпрацюють з фактчекінговими організаціями, щоб перевіряти матеріали на правдивість та реагувати на інформаційні атаки.

В Україні організації, що займаються боротьбою з дезінформацією, також активно співпрацюють з соціальними мережами, таким чином забезпечуючи оперативну реакцію на фейки, які поширюються в нашому інформаційному просторі. Крім того, Україна підтримує створення спільних ініціатив для боротьби з дезінформацією в соцмережах, зокрема через співпрацю з урядовими органами інших країн та великими корпораціями.

Новітні технології, зокрема штучний інтелект, активно застосовуються

сьогодні для виявлення фейків. Алгоритми аналізують текстові матеріали, зображення та відео на предмет автентичності, і можуть ідентифікувати дезінформацію на ранніх етапах поширення.

Україна активно співпрацює з громадянським суспільством та медіа у боротьбі з дезінформацією, оскільки ця проблема потребує комплексного підходу. Важливу роль відіграють громадські організації, які займаються медіаграмотністю, проводять тренінги та семінари для населення. Одним із таких проєктів є “Медіакритика” – ініціатива, яка допомагає людям розвивати критичне мислення та аналізувати інформацію.

На міжнародному рівні співпраця держав також має важливе значення. Наприклад, Європейський Союз створив спеціальну групу East StratCom Task Force, мета якої — протидія російській пропаганді та дезінформації в країнах Східної Європи. Подібні ініціативи допомагають швидко обмінюватися інформацією про інформаційні атаки та забезпечують скоординовану реакцію на нові виклики.

Відомим є факт, що росія вже тривалий час прагне дестабілізувати ситуацію в Україні через свою пропагандистську машину. Щоб запобігти ворожим успіхам, важливо навчитися відрізняти фейки та маніпуляції від правдивої інформації [40]. Ось кілька корисних методів та рекомендацій для ефективної боротьби з фейками, які можуть застосовувати звичайні користувачі онлайн-мережі:

Критичне мислення і здоровий скептицизм. Потрібно ставитися обережно до того, що читаєте в інтернеті, — не дозволяти емоціям взяти гору над здоровим глуздом. Якщо автор подає лише одну точку зору та намагається переконати вас у своїй правоті за будь-яку ціну, можливо, перед вами фейк [9].

Також потрібно перевіряти джерела, які вказує автор та не сприймати всю інформацію на віру [45]. Якщо в тексті чи відео є посилання на певний ресурс, маємо перевірити, чи дійсно на ньому розміщена зазначена новина [11, С. 67]. Досліджувати потрібно також цитати й дані, адже їх можуть вирвати з контексту або ж взагалі підробити.

Інша корисна порада: читайте уважно, чи вживає автор емоційно насичені або підозрілі фрази. Це допоможе викрити фейки, які часто з'являються в соцмережах без конкретних джерел. Автори можуть посилатися на якісь «інсайдерські» дані, що важко перевірити, аби виглядати переконливіше.

Шукайте інформацію в розділі новин Google або на офіційних сторінках державних і авторитетних організацій. Перегляд інших ресурсів та думок експертів допоможе краще зрозуміти, наскільки новина правдива та чи взагалі містить правду.

Якщо заголовок здається надто сенсаційним або фантастичним, це може бути якийсь клікбейт. Прочитайте текст повністю, щоб зрозуміти, чи відповідає зміст заголовка, зокрема звертайте увагу, чи містяться у тексті якісь факти, цитати експертів або очевидців.

З'ясуйте, чи є зображення справжнім, а також чи відповідає воно новині [11, С. 62]. Фото, наприклад, може бути старим або взятим з іншого контексту. Використовуйте функцію «Знайти це зображення» в браузері, щоб дізнатися, коли та де зображення було опубліковано вперше.

Велика кількість орфографічних чи синтаксичних помилок або поганих машинний переклад можуть свідчити про те, що перед вами фейк.

Наприкінці матеріалу про важливість перевірки інформації, розміщеному на онлайн-ресурсі Internews Україна [9], залишені поради читачам щодо того, які питання варто ставити для перевірки новини на достовірність. Можемо перелічити кілька з цих питань:

- Чи представлено в ній різні точки зору?
- Чи викликає текст сильні емоції?
- Чи є посилання на надійні джерела?
- Чи відомий автор або видання, яке опублікувало матеріал?

- Чи відповідає новина на запитання «де? що? коли? хто? як? чому?».

Для проведення фактчекінгових досліджень використовуються лише перевірені офіційні джерела інформації, як вітчизняні, так і міжнародні, а також відповіді на запити до державних установ та закордонних організацій. Наприклад, базовими джерелами можуть слугувати ресурси Державної служби статистики України, Міністерства фінансів, Державної казначейської служби, Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Національного банку України, а також міжнародні організації, такі як Міжнародний валютний фонд чи Всесвітній банк.

У «Посібнику з перевірки» (Verification Handbook), виданому Європейським центром журналістики, провідні редактори та журналісти надають поради щодо перевірки правдивості інформації. Посібник містить інструменти для верифікації текстів, фото- та відеоматеріалів, аналізу першоджерел, перевірки осіб, які розповсюджують інформацію, а також профілів у соціальних мережах. Ці рекомендації допомагають забезпечити високу точність та вірогідність фактів [33].

Одним з основних напрямів боротьби з дезінформацією є підвищення медіаграмотності населення. Медіаграмотність дає змогу людям краще орієнтуватися в інформаційному просторі, розпізнавати фейки та маніпуляції, аналізувати різні джерела інформації [26, С.13]. В Україні медіаграмотність активно просувається через освітні програми в школах та університетах, громадські ініціативи, онлайн-курси та тренінги. Наприклад, проекти Інституту масової інформації (ІМІ) та Академії української преси (АУП) сприяють підвищенню критичного мислення та навчають громадян ефективно протистояти дезінформації.

На міжнародному рівні також функціонують численні програми з підвищення медіаграмотності, зокрема, UNESCO пропагує медіаосвіту як невіддільну частину шкільної програми, а міжнародні організації, такі як

International Fact-Checking Network (IFCN), створюють глобальні стандарти перевірки фактів.

Хоча боротьба з дезінформацією вже досягла певного прогресу, проте перед нами досі лишається багато викликів. Одна з основних проблем — проникнення фейків в соціальні мережі та месенджери, де контроль за контентом важко проводити [59, С. 4]. Крім того, через проблему приватності та свободи слова обмежуються можливості блокування певного контенту. У деяких країнах законодавство ще недостатньо розвинене для ефективної боротьби з дезінформацією, що ускладнює правові заходи щодо тих, хто її поширює.

Успішна протидія дезінформації є комплексним та багатоаспектним процесом, що вимагає участі держави, громадських організацій, медіа та міжнародного товариства. Важливу роль у ній відіграє фактчекінг, співпраця з соціальними мережами, використання сучасних технологій для ідентифікації фейків, а також підвищення медіаграмотності населення. Можна зазначити, що Україні вдалося досягти певного успіху в протидії дезінформації завдяки активній взаємодії державних та недержавних структур, а також підтримці міжнародних партнерів. Однак, для подолання викликів інформаційної війни потрібні подальші зусилля, зокрема розробка відповідного законодавства, що забезпечуватиме ефективну боротьбу з інформаційними загрозами.

2.2. Аналіз методів для розвінчання фейків на прикладі видань StopFake, «Детектор медіа», «По той бік новин», «Washington Post Fact Checker»

У сучасному світі, коли інформація поширюється надзвичайно швидко, особливо важливу роль відіграють видання, що спеціалізуються на виявленні та спростуванні фейків. Їхня робота допомагає звичайним громадянам краще орієнтуватися у великій кількості інформації, яка оточує нас сьогодні, та уникати різного роду маніпуляцій та брехні. У цьому розділі розглянемо методи, які використовують видання StopFake, «Детектор медіа», «По той бік новин» та Washington Post Fact Checker для розвінчання фейків та забезпечення своєї аудиторії правдивою інформацією.

StopFake був створений у 2014 році як одна з перших платформ, що спеціалізується на викритті фейків, спрямованих проти України. Основною метою проєкту є спростування дезінформації, що поширюється через російські ЗМІ та інші пропагандистські ресурси [35].

Зародилась ініціатива на базі Могілянської школи журналістики [56, С. 269]. Викладачі, студенти та випускники університету створили платформу, щоб очищувати інформаційний простір від фейків російських медіа й інформувати українське суспільство про небезпеку такої дезінформації. За останні дев'ять років проєкт зібрав і задокументував численні приклади фейків з російських джерел, ставши значущим архівом доказів пропаганди Кремля. У 2022 році StopFake увійшов до архівів Бібліотеки Конгресу США як “унікальне історичне джерело, що ретельно висвітлює еволюцію та загрози російської пропаганди й дезінформації”.

Як вже зазначалося, спочатку метою ініціативи було лише спростування фейкових новин та кремлівської пропаганди. Однак сьогодні проєкт перетворився на інформаційний хаб, в якому детально аналізують феномен «російської пропаганди» у всіх її формах і аспектах.

У перші місяці російського вторгнення в Україну StopFake став

справжнім консультативним центром для громадян. Читачі зверталися з повідомленнями про переміщення ворожих військ, просили рекомендації щодо реагування на пости в соціальних мережах і навіть поради щодо комунікації з близькими в Росії. Це демонструвало розгубленість багатьох людей на початку війни, але водночас довіра до StopFake змусила їх шукати підтримки саме тут. Тому не дивно, що за даними дослідження медіаспоживання в Україні від USAID/Internews, 18% українців регулярно відвідують StopFake для перевірки інформації [17]. Іншими словами, кожен шостий українець довіряє цьому ресурсу, що підтверджує високий рівень його авторитетності.

Залучення аудиторії та пошук шляхів ефективної комунікації з нею стали важливою частиною політики StopFake з моменту його створення. На сайті з'явилася опція для користувачів надсилати приклади фейкових новин і матеріали для їх спростування. Також активно використовуються соціальні мережі для комунікації з аудиторією. Щоб вийти за межі цифрових платформ і залучити ширше коло людей, StopFake розпочав співпрацю з телебаченням і радіо. Команда мультимедійної редакції створює відео, які доступні українською, російською та англійською мовами. Ці матеріали транслюються не лише онлайн, а й на телевізійних каналах, таким чином забезпечуючи доступність контенту для різних аудиторій [40].

Проект “StopFake” публікує лише фактично обґрунтовані висновки, що ґрунтуються на перевірених даних. Фінансування ресурсу надходить від благодійних фондів, некомерційних організацій та грантів. Задля забезпечення об'єктивності та чесності у своїх оцінках і аналізах інформаційних матеріалів організація дотримується принципів неупередженості, прозорості джерел, відкритості фінансування, чіткої методології досліджень та політики виправлень.

Для фактчекінгу журналістами StopFake використовуються матеріали з різних джерел, серед яких: телевізійні та радіосюжети; публікації в медіа або

на вебсайтах, навіть якщо вони не мають офіційної реєстрації; дописи у соціальних мережах, як відомих блогерів, так і пересічних користувачів.

Також StopFake розміщує матеріали інших фактчекінгових платформ і аналітиків у спеціальному розділі «Контекст» та ділиться порадами й інструментами для перевірки фактів. Мета – популяризувати культуру фактчекінгу та заохочувати користувачів самостійно перевіряти інформацію.

Видання StopFake дотримується наступної редакційної політики: матеріали на сайті повинні бути лаконічними, об'єктивними та мають базуватися на фактах. Журналісти уникають суб'єктивних суджень і емоційного забарвлення текстів.

Основні принципи підготовки спростувань:

1. Чіткість структури: на початку статті стисло описується суть фейку: ким і коли він був поширений. Обов'язково додається скріншот або інші наочні докази, адже фейки часто видаляються після їх спростування.
2. Аналіз та аргументація: найкращий спосіб спростування – «факт проти факту»: використання фото, відео, статистичних даних або інших надійних джерел. Повідомлення від зацікавлених сторін можна використовувати тільки після перевірки їх правдивості.
3. Робота з відеоматеріалами: якщо спростування стосується відеосюжету, він додається повністю, з вказівкою точного часу, де починається неправдива інформація.
4. Логічний аналіз: у разі відсутності очевидних доказів, спростування проводиться шляхом логічного аналізу й демонстрації, що інформація у фейку суперечить фактам.

Такі підходи забезпечують надійність і об'єктивність матеріалів, які публікує StopFake.

Методи роботи StopFake:

1. Моніторинг та аналіз джерел: StopFake регулярно аналізує новинні сайти, соціальні мережі, телеграм-канали, а також офіційні заяви та медіаплатформи, що поширюють фейки. Видання відстежує популярні наративи, які часто включають неправдиву інформацію, пов'язану з війною в Україні, українською владою, європейськими партнерами та міжнародними організаціями.

2. Фактчекінг на основі перевірених джерел: StopFake використовує перевірені офіційні джерела, аналітичні звіти, а також коментарі відомих експертів для перевірки інформації. Порівнюючи різні джерела, команда видання виявляє маніпуляції та надає детальні роз'яснення.

3. Використання технологій для перевірки зображень та відео: StopFake активно застосовує технології для аналізу медіаконтенту, зокрема зворотного пошуку зображень, щоб встановити їх оригінальне джерело. Це дозволяє виявляти випадки використання старих або відредагованих фотографій та відео в нових контекстах для створення фейків.

4. Публікація детальних роз'яснень: Кожен спростований фейк публікується з детальним поясненням, як було знайдено неправдиву інформацію. StopFake також надає рекомендації, як розпізнавати подібні фейки самостійно.

Також можемо зазначити, що розширення міжнародної аудиторії стало одним із ключових напрямків розвитку StopFake. На сьогодні платформа пропонує контент 14 мовами, серед яких українська, польська, російська, англійська, німецька, французька, італійська, турецька, болгарська та інші, що забезпечує доступність інформації для різноманітних культурних і мовних груп [35].

У роботі фактчекінгових платформ помилки неминучі, проте вони не повинні викликати страх або уникання відповідальності. Для ефективної комунікації з аудиторією в контексті виправлень і спірних питань StopFake

впровадив політику корекції. Вона дозволяє кожному читачу, який має додаткові факти, впливати на зміст матеріалів. Цей підхід не лише підсилює взаємодію з громадськістю, а й допомагає команді отримати нові дані від аудиторії, що своєю чергою посилює довіру до ресурсу. У кризових умовах така довіра стає важливим чинником стійкості перед інформаційними атаками.

«Детектор медіа» є українським медіа-аналітичним центром, що не лише спростовує фейки, але й займається моніторингом інформаційного простору України, медіакритикою, а також сприяє підвищенню медіаграмотності громадян [16]. Цей фактчекінговий ресурс надає читачам актуальну інформацію про події в українському та міжнародному медіапросторі. Його головною метою є підвищення рівня медіаграмотності серед українців і захист від маніпуляцій в умовах інформаційної війни з Росією.

Крім того, «Детектор медіа» через свої публікації сприяє розвитку незалежного суспільного мовлення, впровадженню медіареформ, викриттю корупційних практик у ЗМІ та боротьбі з перетворенням медіа на інструменти пропаганди. Редакційна політика ресурсу формується керівниками громадської організації, яка його заснувала, та відображає інтереси читачів та загальні суспільні цінності. Ресурс дотримується професійних журналістських стандартів. Фінансування проекту надходить від благодійних організацій, проте вони не мають жодного впливу на зміст публікацій чи редакційну політику. Журналісти ресурсу працюють без стороннього втручання та дотримуються своєї професійної незалежності. Важливо також зазначити, що журналісти «Детектор медіа» використовують ідеї та матеріали інших авторів лише з їхнього дозволу, при цьому завжди вказуючи джерело. Фото та відео публікуються з обов'язковим посиланням на першоджерела. Якщо автор контенту звернеться з проханням видалити їх, це робиться без затримок. Публікації, які містять посилання на оригінальні джерела

інформації, надають читачам підтвердження, що факти в текстах є перевіреними й не є вигадками журналістів.

Методи «Детектор медіа»:

1. Контекстуальний аналіз інформації: «Детектор медіа» саме визначає, як подається інформація, які асоціації викликає, чи дотримані журналістські стандарти. Завдяки такому підходу вдається розпізнати маніпуляції та приховані впливи. Зокрема, однією з ініціатив Детектору медіа є проєкт NewsBoard, запущений для аналізу якості новин на українському телебаченні. Цей інтерактивний інструмент покликаний відстежувати, які теми домінують у вечірніх випусках, а також має на меті оцінювати дотримання журналістських стандартів телеканалами та викривати випадки створення сюжетів на замовлення політиків, бізнесу чи олігархів.

2. Аналіз тенденцій у медіапросторі: Видання постійно моніторить тренди дезінформації, вивчаючи, які саме наративи домінують у той чи інший період. Це дозволяє передбачати майбутні інформаційні атаки та забезпечувати оперативне спростування фейків [39, С. 13].

3. Просвітницька діяльність та медіаграмотність: «Детектор медіа» не обмежується лише спростуванням фейків, а активно проводить тренінги, випускає посібники та матеріали з медіаграмотності, що допомагають громадянам краще розуміти інформацію та критично її оцінювати.

Одним із важливих принципів редакційної роботи «Детектор медіа» є правило “офф зе рекорд”, яке забороняє журналістам публікувати інформацію, отриману від джерела, без попередньої перевірки, але дозволяє підтвердити її іншими перевіреними джерелами. За повідомленнями «Детектор медіа», це правило може застосовуватися лише за умови згоди як журналістів, так і джерел. Якщо співрозмовник не надав свою згоду або ж журналіст не погодився на такі умови, тоді інформація публікується як

звичайна.

З початку повномасштабної війни в Україні команда «Детектор медіа» запустила подкаст під назвою «Русській фейк, іді на***!», метою якого є навчити слухачів розпізнавати методи російських пропагандистів, маніпуляції та фальшиву інформацію. Як зазначають на сайті, “знати фейки в обличчя — це бути озброєними в інформаційній війні”. Крім того, творці ресурсу публікують спростування неправдивих повідомлень, що поширюються російськими ЗМІ, та обговорюють їх в ефірі «Українського радіо» під час інформаційного марафону, який триває в умовах воєнного стану.

«По той бік новин» — проєкт, націлений на виявлення та спростування фейкових новин і маніпуляцій, особливо таких, що поширюються у соціальних мережах. Завдяки своєму формату проєкт приваблює велику аудиторію, зокрема молодь, яка активно користується соцмережами [34]. Як згадувала засновниця проєкту Альона Романюк, ідеєю проєкту було простою, доступною мовою розвінчувати улюблені побутові міфи та стереотипи. «Спростування мало бути не складнішим ніж сам фейк». Проте вже перші дні діяльності проєкту довели, що не лише звичайні люди не вміють перевіряти інформацію, не роблять цього й професійні журналісти. «Фейки лежать на поверхні, істину треба вишукувати, а цього ніхто не хоче робити» — розповідала Альона [40].

Методи роботи «По той бік новин»:

1. Швидкий аналіз новин у соцмережах: Команда «По той бік новин» регулярно відстежує інформацію в соціальних мережах та месенджерах, таких як Facebook, Instagram та Telegram, де фейки часто поширюються найшвидше, моніторить стрічку новин. Це дозволяє вчасно реагувати на неправдиві новини. Інформація, з якою найбільше працюють фактчекери цього видання, — плітки, чутки, лякалки, побутові фейки. Фактчекери видання виділяють з матеріалу твердження, що потребують перевірки, обирають найбільш оперативний і якісний спосіб перевірки.

2. Інтерактивний формат викладу інформації: «По той бік новин» використовує зображення, короткі відео та інфографіки для демонстрації та пояснення фейків, що робить інформацію доступною та зрозумілою для широкої аудиторії.

3. Ідентифікація маніпулятивних заголовків: Часто фейки поширюються через маніпулятивні заголовки, які привертають увагу аудиторії. Видання аналізує заголовки на відео чи текстових постах на предмет маніпуляцій та виділяє риси, за якими можна виявити провокаційний чи спекулятивний контент.

4. Використання різних інструментів пошуку та перевірки інформації [20]. Фактчекери використовують широкий спектр інструментів для пошуку та перевірки інформації. Ці інструменти допомагають аналізувати зображення, відео, тексти та перевіряти джерела на правдивість. Зокрема це інструменти для перевірки зображень: TinEye – пошук зворотного зображення, щоб знайти, де ще використовувалось фото або чи були його модифікації; Google Reverse Image Search – завантаження зображення або вставка посилання для пошуку його оригінального джерела. Також використовуються інструменти для перевірки відео: InVID – спеціалізований інструмент для перевірки відео, зокрема, фреймів, метаданих та контексту публікації, YouTube DataViewer – дозволяє отримати точну дату завантаження відео на YouTube та перевірити його оригінальність. Для перевірки тексту журналісти видання використовують Google Advanced Search – пошук за конкретними словами, датами чи доменами, для перевірки метаданих – ExifTool (перевіряє метадані зображень та відео), FotoForensics (аналіз зображень на предмет редагувань).

5. Роз'яснювальні статті: «По той бік новин» часом публікує роз'яснювальні матеріали, в яких детально розкриває механізми створення фейків, наводить різні приклади, а також пояснює, як захищатися від інформаційних маніпуляцій.

Також варто зауважити, що користувачі соцмереж мають можливість надсилати на фейсбук сторінку проєкту приклади того, що може бути фейком, на їхню думку, для подальшого його спростування редакцією «По той бік новин». Історія значної кількості матеріалів-спростувань, які розміщує видання, саме бере початки з таких листів підписників. Так, якась людина надсилає пост з підозрілою інформацією, щоб перевірити її на правдивість, та у переважній більшості випадків інформація виявляється фейковою.

Також зазначимо, що засновниця проєкту «По той бік новин», журналістка та комунікаційний експерт Альона Романюк створила інший проєкт під назвою «НотаЄнота» з метою навчити людей основ інформаційної гігієни. Його мета — розвиток і вдосконалення навичок правильного споживання та аналізу інформації. Як зазначає засновниця «НотаЄноти», це антифейкові інтелектуальні ігри, які дозволяють вивчити основи інформаційної гігієни, розібратися в механізмах маніпуляцій та залишатися обізнаними про події у сучасному інформаційному світі [1].

Washington Post Fact Checker є одним із провідних англomовних видань, що спеціалізується на розвінчанні фейків і маніпуляцій у медіапросторі США та за його межами. Видання має високі стандарти перевірки фактів та є авторитетним джерелом для багатьох американців та міжнародної аудиторії [7].

Методи роботи Washington Post Fact Checker:

1. Докладний аналіз публічних заяв політиків: Видання аналізує заяви політиків, щоб дізнатись, наскільки вони відповідають реальності. У разі виявлення фейкових тверджень публікуються розгорнуті матеріали з поясненням [53].

2. Система оцінювання: Визначивши точність якоїсь інформації, Washington Post Fact Checker присвоює рейтинг «Pinocchio» - від одного «Pinocchio» за незначні перебільшення або переважно правдиві твердження до

чотирьох «Буратіно» за відверту брехню. Галочка «Геппетто» ставиться за абсолютно точні твердження. Вона заснована на образі Піноккіо, головного героя дитячої казки, чий ніс ставав довшим з кожною брехнею, яку він говорив. Для неправдивих тверджень видання присвоює твердженню до чотирьох Піноккіо, залежно від того, наскільки неправдивим є формулювання [52, С. 144].

3. Пошук першоджерел та експертні коментарі: Washington Post Fact Checker завжди звертається до першоджерел і співпрацює з експертами для підтвердження чи спростування фактів. Видання аналізує законодавчі документи, звіти, дослідження та інші офіційні джерела.

4. Освітня місія та роз'яснення: Washington Post Fact Checker також час від часу випускає матеріали, що роз'яснюють техніки розпізнавання фейків та вчать аудиторію критично підходити до сприйняття інформації. Кожна перевірена на достовірність стаття чітко описує процес дослідження та джерела, пропонуючи читачам довідкову інформацію, необхідну для розуміння того, як автори дійшли до свого висновку. Якщо з'являються нові докази, журналісти проєкту можуть відповідно оновити свій рейтинг або аналіз.

Одне зі спростувань Washington Post стосується теми війни в Україні, а саме у ньому йдеться про відео проросійського блогера Такера Карлсона, де він ставить під сумнів демократичний режим України. Так, Карлсон повторює по суті багато аргументів президента росії Володимира Путіна на користь вторгнення в Україну, особливо те, що Україна не є демократичною державою. Зокрема, він вкинув чергову путінську тезу, що Україна є нібито «державою-клієнтом» Сполучених Штатів. «Україна, якщо бути точним, не є демократією, — сказав Карлсон. «Демократії не заарештовують політичних опонентів і не закривають опозиційні ЗМІ, а Україна зробила і те, і інше. І, до речі, Україна є чистою державою-клієнтом Державного департаменту США — знову ж таки, це нормально. Ми не сердимось через це, йдіть вперед і керуйте Україною, якщо ви вважаєте, що можете зробити це краще за

українців. Тільки не кажіть нам, що це демократія».

Фактчекери видання у своєму матеріалі заперечили ці висловлювання Карлсона, запевнивши читачів, що Україна – це молода демократія, яка переживає значні труднощі, значною мірою внаслідок російського тиску та втручання в її справи. І також вони зазначили, що це, безумовно, не «тиранія». На підтримку цієї тези перелічили кілька важливих аспектів функціонування України як демократичної держави: президент України, який є главою держави й верховним головнокомандувачем, обирається на всенародних виборах; законодавча влада України складається з одномандатних та пропорційних депутатів; прем'єр-міністр обирається законодавчою більшістю та є главою уряду; Верховний суд призначається президентом за поданням Вищої ради правосуддя. Тобто робимо висновок, що Україна має багато аспектів демократії та розділяє цінності цивілізованого світу, але на жаль, змушена захищати сьогодні ці західні цінності, свободу та незалежність на полі бою ціною життя своїх громадян.

Кожне з розглянутих видань використовує унікальні методи для розвінчання фейків, що відповідають їхнім аудиторіям та інфопростору, в якому вони працюють. StopFake, «Детектор медіа», «По той бік новин» та Washington Post Fact Checker активно застосовують сучасні технології, аналітичні інструменти та фактчекінгові методи, що дозволяють їм ефективно боротися з дезінформацією та забезпечувати своїх читачів перевіреною інформацією. Ми вважаємо, що разом ці видання та багато інших фактчекінгових проєктів формують важливий інформаційний фронт у боротьбі з фейками та сприяють побудові суспільства, здатного критично мислити та уникати маніпуляцій.

2.3. Огляд діяльності ГО “Платформа студентської журналістики” та онлайн-видання Truthful Reporting

Громадська організація “Платформа студентської журналістики” та її онлайн-видання Truthful Reporting є важливими учасниками українського медіапростору, орієнтованими на просування незалежної журналістики серед студентів і молодих журналістів. Основні напрями діяльності організації охоплюють підвищення медіаграмотності, висвітлення актуальних подій сьогодення, розвиток журналістських навичок серед молоді (зокрема через проведення онлайн-курсів з видатними медіаекспертами світу) та забезпечення достовірної інформації для аудиторії. Місією платформи є формування нового покоління відповідальних журналістів, здатних ефективно працювати у складних умовах сучасного інфопростору.

ГО “Платформа студентської журналістики” була заснована у березні 2021 року групою студентів-ентузіастів з метою посилити студентський голос в медіа. Ініціатори організації поставили за ціль підтримати молодь, яка зацікавлена у журналістиці, надавши їм можливості для реалізації власних журналістських ініціатив, а також для поповнення власного портфоліо. Платформа з самого початку покликана розвивати критичне мислення, відповідальне ставлення до фактів та принципи об’єктивного висвітлення подій серед студентів.

Головними цілями діяльності ГО “Платформа студентської журналістики” є:

- просування медіаграмотності серед населення;
- підтримка студентських журналістських ініціатив та створення платформи для самовираження студентів журналістики;
- забезпечення якісної та правдивої інформації для аудиторії через власне онлайн-видання Truthful Reporting;
- формування середовища для обміну досвідом та знаннями між

журналістами, редакторами, перекладачами, викладачами та медіафахівцями.

Truthful Reporting, онлайн-видання ГО “Платформа студентської журналістики”, було створено як платформу для публікації статей, новин, інтерв’ю, аналітичних матеріалів та фактчекінгових досліджень [5]. Як вже наголошувалось, основна мета видання – підіймати важливі для молоді та суспільства в цілому теми, висвітлювати актуальні суспільно-політичні події в Україні та світі. Велика частина матеріалів розповідає саме про війну в Україні та її вплив і наслідки для української молоді [8].

Основні тематики та формати матеріалів, створених для Truthful Reporting:

1. Новини та репортажі: Truthful Reporting публікує новини з акцентом на суспільно важливих темах, зокрема розповідає про те, що відбувається в нашій країні в умовах війни та політичної нестабільності. Журналісти платформи висвітлюють найбільш актуальні та болючі для України події, надаючи своїм читачам цікаву та об’єктивну інформацію.

2. Аналітичні матеріали та статті: На сторінках видання регулярно публікуються аналітичні матеріали, що досліджують актуальні проблеми, зокрема питання внутрішньої та міжнародної політики, прав людини, свободи слова. Truthful Reporting також залучає експертів для обговорення важливих суспільних тем, щоб забезпечити своїй аудиторії багатовимірний погляд на події.

3. Інтерв’ю з активною молоддю, провідними діячами у своїх галузях: Студентська команда Truthful Reporting проводить інтерв’ю з відомими журналістами, громадськими діячами, науковцями, викладачами, засновниками волонтерських фондів та громадських організацій, представниками культурної та освітньої сфери, щоб надавати читачам розуміння про зміни, які імплементуються в нашому суспільстві сьогодні, в часи війни, та хто є творцями цих змін.

4. Просвітницькі матеріали з медіаграмотності: Видання розробляє та публікує статті на тему медіаграмотності, в яких пояснює, як розпізнати маніпулятивну інформацію, захиститися від фейків та уникати пасток дезінформації. Це включає поради для читачів, що стосуються критичного мислення та аналізу джерел інформації.

В межах проєктів про війну в Україні журналісти Truthful Reporting збирають та публікують українською й англійською мовами життєві історії молодих українців з різних верств суспільства, з різною освітою, різними переконаннями та способом життя. Це волонтери, активісти, члени громадських організацій, засновники волонтерських фондів, які роблять все можливе, щоб допомогти нашій країні перемогти в цій боротьбі з окупантом та якомога швидше відновитися.

Автори видання роблять акцент на тій молоді, яка, попри значні виклики й труднощі, продовжує робити свій посильний внесок у перемогу України в цій війні. Журналісти висвітлюють та розповідають історії волонтерів, що передають гуманітарну допомогу нашим біженцям, організовують різноманітні заходи з метою зібрати більше коштів для нагальних потреб звичайних українців, які постраждали внаслідок бойових дій. Це також історії молодих журналістів, що їдуть у зруйновані міста та села й спілкуються з місцевими жителями, привертаючи таким чином увагу влади та світової громадськості до нагальних питань в країні. Truthful Reporting пише про молодь, яка долучилась до громадських організацій та активно працює над тим, аби зробити світ кращим, аби позитивно вплинути на певну галузь у своєму місті чи селищі.

Загалом можна зазначити, що журналісти видання створюють та публікують історії як українською, так і англійською мовами, аби висвітлити діяльність наших волонтерів, активістів і громадських діячів, які, незважаючи на дуже складні обставини, роблять неоціненний внесок у розвиток і підтримку нашої країни.

Зауважимо також, що діяльність видання та організації не обмежується жодним конкретним містом чи університетом. Хоча історія платформи й бере початок в Таврійському національному університеті, де навчалися та працювали засновники організації, але громадська організація активно співпрацює зі студентами, активістами, волонтерами, фондами та іншими громадськими організаціями з усієї України. В межах своєї роботи автори видання працюють над темами, які близькі кожному українцю, незалежно від того, де він/вона проживає, і таким чином прагнуть об'єднати людей через спільні цінності та прагнення.

ГО «Платформа студентської журналістики» також активно проводить різноманітні освітні заходи для студентів, зокрема онлайн-лекції та офлайн інтерактиви із залученням іноземних медіаекспертів. Загалом організація сприяє розвитку навичок, необхідних для успішної роботи в сучасних медіа та суміжних сферах, а також допомагає молоді отримати нові знання, поповнити своє портфоліо новими матеріалами на сайті та просуватись далі по кар'єрі.

Серед заходів, імплементованих громадською організацією, можна виділити наступні:

- співпраця з українськими та міжнародними медіаорганізаціями: громадська організація бере участь у спільних проєктах з міжнародними фондами та організаціями, які підтримують розвиток незалежної журналістики, зокрема це національна програма «Неопалимі», волонтерський фонд «Kyiv Defenders», рух «Єдині», покликаний популяризувати вивчення української, молодіжна організація Aiesec та інші;
- проведення онлайн-курсів. Зокрема, було успішно завершено сертифікатний онлайн-курс з техніки усного мовлення, до якого приєдналось майже 100 студентів з різних університетів країни. Після завершення курсу «Техніка усного мовлення в ефірних ЗМІ» учасники мали змогу засвоїти: теоретичні основи фонаційного дихання, принципи роботи голосового та мовленнєвого апарату, методику постановки голосу, а також ключові елементи

мовлення, такі як артикуляція, орфоепія та дикція. Крім того, вони навчилися, як правильно контролювати дихання, дотримуватися орфоепічних норм, забезпечувати чітку дикцію й обирати відповідну інтонацію для озвучення текстів різних жанрів як під час роботи в кадрі, так і поза кадром. Також до портфоліо організації можна віднести й міжнародний курс "Правдивий репортаж: навіть коли боляче", організований і проведений кафедрою журналістики Східноукраїнського національного університету спільно з ГО. Курс пропонував студентам журналістики можливість взаємодіяти та працювати з міжнародною командою медіафахівців. Спікерами курсу були:

— Ендрю Л. Джареллі Ph.D., старший викладач журналістики та літератури Англо-американського університету в Празі;

— Лейф Лонсманн, старший радник Північного журналістського центру (Данія), член Міжнародного інституту преси;

— Матіас Веделер, Радник Норвезької комісії зі скарг на пресу в Норвегії;

— Бйорн Йохан Бергер, позаштатний автор, член правління Товариства норвезько-української дружби;

— Остін Маллой, мультимедійний редактор та відеожурналіст для Радіо Вільна Європа/Радіо Свобода.

- участь у програмах обміну, стажуваннях та тренінгах: Студенти та молоді журналісти, залучені до Truthful Reporting, мають змогу брати участь у навчальних поїздках, програмах стажування та тренінгах за кордоном, де здобувають досвід, який потім застосовують у своїй журналістській діяльності (це стає можливим зокрема через портфоліо робіт, розміщених на Truthful Reporting).

На своєму шляху ГО "Платформа студентської журналістики" та Truthful Reporting стикаються з низкою викликів, серед яких непостійна фінансова підтримка, часті відключення світла, російські атаки та інші складнощі

роботи в сучасних умовах політичної й військової напруги. Проте, завдяки стійкості, ентузіазмові своїх учасників та підтримці грантодавців й партнерів, організація продовжує досягати значних успіхів.

Серед основних здобутків відзначимо:

— стали офіційним онлайн-медіа. ГО «Платформа студентської журналістики» зареєстровано суб'єктом у сфері онлайн-медіа, а саме сторінки в соціальних мережах і сайт «Truthful Reporting»;

— видання отримало грантову підтримку від українських та іноземних організацій на розвиток власних медіапроектів. Серед грантодавців — Лабораторія журналістики суспільного інтересу, Fritt Ord Foundation, Інститут масової інформації та інші;

— встановлено співпрацю та розпочато роботу над проектами з різними організаціями та фондами, зокрема це Kyiv Defenders (волонтерська організація, що надає допомогу українським військовим), волонтерський проєкт «Єдині» (допомагають усім охочим перейти на українську), молодіжна організація AIESEC, національна програма «Неопалимі», що займається реабілітацією українців, які постраждали внаслідок війни;

— видання потрапило до Мапи рекомендованих медіа, яку підготували громадські організації «Інститут масової інформації» та «Детектор медіа» за підтримки міжнародної організації Internews;

— організовано та проведено міжнародні курси, в яких були залучені студенти з різних вишів країни, де виступали лектори з різних країн світу (Британія, США, Норвегія, Данія тощо);

— завдяки грантовій підтримці було реалізовано низку журналістських проєктів, зокрема: “Щоденник війни” (автори видання збирали історії про життя та досвід українців під час великої війни, особливо перші тижні, місяці з початку широкомасштабного вторгнення), “Українська молодь змінює світ” (це були історії проактивної української молоді в часи великої війни,

розповідали про їхні досягнення, поривання та надії на майбутнє), “Історії українського спротиву” (команда Truthful Reporting прагнула зосередитися на тому, як своїми діями українці чинять опір російському вторгненню та імперіалістичному світогляду, як боронять в тилу нашу свободу та ідентичність);

— за період роботи ГО та онлайн-видання мали змогу зібрати велику команду з понад 50 людей — це автори, редактори, перекладачі, фотографи, ІТ спеціалісти, які розвивають медіа Truthful Reporting та працюють над тим, аби голос нашої молоді звучав ще з більшою силою.

Організація має наступну структуру:

- Голова організації — відповідає за стратегічне планування, координацію зв’язків з партнерами та донорами, забезпечення фінансової стабільності;
- Координатори проєктів — відповідають за реалізацію окремого проєкту, який імплементується сьогодні, та за контроль якості контенту;
- Редактори сайту truthfulreporting.org — опікуються технічним забезпеченням, редагуванням, взаємодією з авторами й читачами;
- Студенти журналістики, журналісти-початківці — автори матеріалів, які пишуть статті, роблять інтерв’ю та діляться власними історіями;
- Експерти, консультанти, представники Наглядової ради — надають методологічну, практичну та психологічну підтримку команді.

Діяльність ГО спрямована на висвітлення актуальних для молоді тем, зокрема війни в Україні. Внутрішня комунікація включає регулярне інформування про досягнення та обмін ідеями, а зовнішня — просування проєкту, зокрема соцмереж, встановлення контактів з партнерами та донорами. У співпраці з організаціями, такими як Kyiv Defenders та

волонтерським проєктом «Єдині», діячі ГО працюють над тим, аби надалі всіляко підтримати Україну в її боротьбі з російським агресором. Також як вже зазначали, видання Truthful Reporting, засноване ГО «Платформа студентської журналістики», отримало грантову підтримку від Fritt Ord Foundation та успішно реалізувало кілька медіапроєктів, включно зі стипендією від Лабораторії журналістики суспільного інтересу.

Можемо ще додати кілька важливих деталей про те, як активізувалась діяльність ГО над різними грантовими проєктами та що послужило початком того успіху з медійної точки зору, який описували вище [12].

Вторгнення росії 24 лютого 2022 року відіграло велику роль у подальшому становленні ГО. Повномасштабна війна привернула значну увагу міжнародної спільноти саме до України, велика кількість іноземців стала цікавитися подіями в Україні та шукати правдиву інформацію на цю тему. Це спонукало членів ГО «Платформа студентської журналістики» створити серію матеріалів для української та міжнародної аудиторії на тему війни, які розміщуються на онлайн-ресурсі truthfulreporting.org.

Так, за ініціативи співзасновників організації на сайті з'явилося кілька рубрик на воєнну тематику. Тут молодь з різних регіонів надсилає репортажі, статті, інтерв'ю та замітки на тему війни, які публікуються як частина колективного вираження думок студентів з різних українських університетів про найбільш важливі та актуальні події нашої історії сьогодні.

Важливо відзначити, що з початком повномасштабного вторгнення команда видання взялася за створення великого проєкту «Щоденник війни». Його головною ідеєю стало збирання та поширення історій молодих українців, які переживають події сьогодення та протистоять російській агресії. Автори проєкту прагнули відповісти на важливе запитання: що мотивує нашу молодь продовжувати працювати та творити, незважаючи на складнощі та виклики війни?

Відповіді на це питання стали рушієм їхньої роботи, і незабаром до команди приєдналися студенти з різних регіонів України та університетів. Сьогодні до розвитку проєктів цієї громадської організації долучаються студенти Острозького університету, Чернівецького національного університету, Київського національного університету імені Тараса Шевченка та багатьох інших. Усі вони об'єднані спільним бажанням – доносити правду про війну в Україні до світової спільноти.

В межах своїх проєктів команда також активно працює над перекладом і поширенням цих історій англійською мовою. Ми вважаємо, що дуже важливо ділитися досвідом та емоціями українців із міжнародною аудиторією. Люди з усього світу хочуть дізнатися більше про нашу боротьбу з агресором за власну ідентичність та незалежність та шукають способи, як нам допомогти у цьому. Цей проєкт, «Щоденник війни», має можливість поєднувати українські голоси з глобальною підтримкою та вже реалізує свій потенціал через грантову підтримку. Сподіваємось, що подібних нових проєктів в українському медіапросторі з'являтиметься ще більше, проєктів, які покликані саме висвітлювати найбільш актуальні події сьогодення.

ВИСНОВКИ

Можна підсумувати, що однією з основних характеристик фейку як інформаційного вкиду є його провокаційний та резонансний характер. Фейки створюють у населення спотворене уявлення про реальність та викликають відповідну емоційну реакцію. Під час війни цей ефект лише посилюється через інформаційний голод та панічні настрої в суспільстві. Як результат, інформаційний простір “заражається” різноманітними фейковими новинами, мемами, інформаційними викидами та іншими подібними явищами.

Ми мали змогу встановити кілька ознак, які допомагають виявити потенційно небезпечні фейки. Це зокрема: відсутність посилання на офіційне джерело (інформація подається без зазначення її автора); текст, насичений емоційністю; граматичні помилки; однобічність у поданні фактів; анонімність джерела тощо. У зв’язку з розвитком маніпулятивних технологій кількість таких індикаторів постійно зростає. Тому в умовах інформаційної війни критичне мислення громадян має розвиватися одночасно з посиленням викликів, які породжують численні фейки.

Для ефективної протидії цьому явищу необхідно застосовувати такі заходи: активна діяльність фактчекінгових і аналітичних організацій; постійний моніторинг усіх медіа; регулярна перевірка правдивості інформації та її джерел; відкрита і прозора комунікація в інформаційному середовищі, особливо, що стосується розвінчаних фейків; організація систематичних контрatak на фейки; створення власних наративів, які оперативно спростовують дезінформацію. Сьогодні потрібне масштабне інформування населення про неправдиву інформацію, про недостовірні онлайн-ресурси та механізми їх діяльності. Знання є головною зброєю проти брехні.

Також, проаналізувавши антифейкові ресурси, поширені в українському медіапросторі, ми мали змогу встановити, що наша медіасфера багата на ефективні інструменти боротьби з дезінформацією в умовах воєнного часу. Сьогодні активно працюють різні фактчекінгові платформи, що перевіряють

різні твердження на правдивість, поширюють факти та викривають брехню, залучають громадськість до поглибленого вивчення медіаграмотності й розвитку критичного мислення. Ці ресурси дають надію, що Україна має світле майбутнє як незалежна демократична держава зі збереженою ідентичністю та свідомим суспільством.

Відповідно до мети випускного магістерського проєкту було розроблено та опубліковано 10 матеріалів для інтернет-ресурсу ГО “Платформа студентської журналістики” Truthful Reporting, де розвінчуються фейки та маніпуляції, які можна зустріти в українському інфопросторі.

В роботі було підкреслено значущість теми інформаційної війни сьогодні. Вона є надзвичайно актуальною в умовах сучасної гібридної війни в Україні, коли дезінформація використовується як потужний інструмент російської агресії. Ми наголосили на тому, що вивчення методів розвінчання фейків у медіапросторі дозволяє покращити інформаційну безпеку та підвищити рівень медіаграмотності серед користувачів.

Окремий акцент було зроблено на важливості медіаграмотності. Оскільки фейки можуть мати масштабні наслідки для суспільної свідомості, необхідно проводити активну роботу з дотримання інформаційної гігієни. Це включає навчання користувачів інтернету навичкам критичного мислення і розпізнавання маніпуляцій у медіа. Розвиток цих вмінь є необхідним кроком для ефективної протидії дезінформації та зміцнення демократичного суспільства.

Ми розглянули також перспективи сучасної журналістики в контексті інформаційної війни. Зокрема, сфера має стати більш адаптивною до умов інформаційних війн, включаючи використання новітніх технологій для виявлення фейків і маніпуляцій. Перспективним напрямом є співпраця між українськими та міжнародними медіа, а також створення нових ініціатив, що сприяють швидкому та ефективному поширенню правдивої інформації.

У ході написання проєкту ми мали змогу продемонструвати, як українські та іноземні медіа застосовують різноманітні методи у своїй роботі

для виявлення та спростування фейків. Ми описали діяльність фактчекінгових платформ «StopFake», «Детектор медіа», «По той бік новин» та «Washington Post Fact Checker» і підкреслили їхню важливу роль у боротьбі з дезінформацією. Зокрема було зазначено, що головним в їхній роботі є оперативне реагування на появу фейків в інформаційному просторі та поширення перевіреної інформації зі своїми підписниками.

Також було проаналізовано цільову аудиторію видання Truthful Reporting загалом та мого творчого проєкту зокрема. Завдяки цьому вдалося краще визначити тематику, стиль та формат матеріалів, адаптуючи їх до потреб і зацікавлень глядачів. Розміщення таких публікацій дає змогу читачам медіа краще зрозуміти процес розвінчання фейків. Це своєю чергою дозволяє підвищити ефективність боротьби з дезінформацією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альона Романюк запустила антифейковий квіз «НотаЄнота»: що це та як грати. *Детектор медіа*. URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/28940/2022-02-12-alona-romanyuk-zapustyla-antyfekovyy-kviz-notaienota-shcho-tse-ta-yak-graty/> (дата звернення: 17.11. 2024).
2. Бабак А. Розквіт фактчекінгу у світі: огляд найцікавіших проєктів. *Детектор медіа*. URL: http://ms.detector.media/web/online_media/rozkvit_faktchekingu_u_sviti_oglyad_nauntsikavishikh_proektiv (дата звернення: 05.11.2024).
3. Беленчук І. В. Фейки та їх використання російськими масмедіа в умовах інформаційної війни. *Магістерські студії*. Херсон : ХДУ, 2021. Вип. 21. URL: <https://bit.ly/3ZRsst3> (дата звернення: 02.12.2024).
4. Буроменьский М., Штурхецький С., Білз Е. та ін. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації: посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. К.: Компанія ВАІТЕ. 2016. 122 с.
5. Громадська організація «Платформа студентської журналістики». URL: <https://truthfulreporting.org/about-us/truthfulreporting/> (дата звернення: 02.12.2024).
6. Проєкт «По той бік путінської брехні»: URL: <https://putinlies.com.ua/> (дата звернення: 16.11.2024).
7. Проєкт Washington Post Fact Checker. URL: <https://www.washingtonpost.com/politics/fact-checker/> (дата звернення: 24.11.2024).
8. Війна очима молоді: Потрібно щось робити й захищати країну. *DW*. URL: <https://www.dw.com/uk/viina-ochyma-molodi-potribno-shchos-robity-i-zakh-yshchaty-krainu/a-61265280> (дата звернення: 02.12.2024).

9. Вісім методів розпізнавання фейків. *Internews*. URL: <https://internews.ua/opportunity/Detect-Fake-oct-2022> (дата звернення: 10.11.2024)
10. Гойман О. Маніпулювання масовою свідомістю в умовах сучасної гібридної війни. *Грані*. 2015. № 1. С. 50–56. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2015_1_11 (дата звернення: 02.12.2024).
11. Голуб О. Медіакомпас: путівник професійного журналіста : практичний посібник. Київ : ТОВ «Софія-А» 2016. 93 с.
12. ГО "Платформа студентської журналістики": основні досягнення, діяльність сьогодні та цілі на майбутнє. URL: <https://truthfulreporting.org/about-us/go-platforma-studentskoyi-zhurnalistyky-osnovni-dosyagnennya-diyalnist-sogodni-ta-czili-na-majbutnye/> (дата звернення: 05.12.2024).
13. Гороховський О. М. Фактчек як тренд розслідувань: можливості та перспективи : практичний посібник. Дніпро: ЛІРА 2017. 138 с. URL: https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2017/06/AMO_Factchecking-jako-trend-v-investigativni-zurnalistiche-moznosti-a-perspektivy.pdf (дата звернення: 05.12.2024).
14. Гугл перевіряє новини на достовірність по всьому світу. *Детектор медіа*. URL: <https://ms.detector.media/it-kompanii/post/18716/2017-04-07-google-perevirya-aie-novyny-na-dostovirnist-po-vsomu-svitu/>(дата звернення: 05.11.2024)
15. Гуцуляк Д. Фактчекінг як інструмент протидії дезінформації в умовах гібридних конфліктів. Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. 2024. DOI: <https://doi.org/10.32689/maup.philol.2024.2.3> (дата звернення: 06.12.2024).
16. Детектор медіа. URL: <https://ms.detector.media/> (дата звернення: 05.12.2024).
17. «Детектор медіа» та StopFake є найвідомішими серед українців фактчекерськими організаціями, — дослідження. *Детектор Медіа*. URL:

- <https://ms.detector.media/internet/post/36660/2024-11-07-stopfake-ta-detektor-media-ie-nayvidomishymy-sered-ukraintsiv-faktchekerskymy-organizatsiyamy-doslidzhennya/> (дата звернення: 04.12.2024).
18. Дікінсон П. «Це не тільки війна путіна. Це і війна росіян». URL: <https://www.google.com/amp/s/hromadske.radio/news/2022/03/11/tse-ne-til-ky-viyna-putina-tse-i-viyna-rosiian-stattia-pitera-dikinona/amp> (дата звернення: 03.11.2024).
19. Дяченко М. Д. Формування медіаграмотності у майбутніх фахівців з використанням інфографіки як засобу візуальної комунікації в сучасному інформаційно-медійному просторі. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 98, № 5. 2020. С. 83–91. DOI: <http://dx.doi.org/10.33216/2220-6310-2020-98-5-83-91> (дата звернення: 03.12.2024).
20. Ейсмут В. Інструменти фактчекінгу: як професійно відрізнити брехню від правди. *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/articles/instrumenti-faktchekingu-yak-profesiyno-vidriznyat-i-brehyu-vid-pravdi-i407> (дата звернення: 02.11.2024).
21. Зозуля С. Фейк як інструмент інформаційної війни. *Юридична газета онлайн*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/feyk-yak-instrument-informaciyoi-viyni.html> (дата звернення: 09.11.2024)
22. Іванова О.А., Червінчук А.О. Сучасна українська воєнна документалістика: автор та авторська стратегія. *Scientific Developments Of European Countries In The Area Of Philological Researches*. 2020. С. 221-237. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-56-3.1.13> (дата звернення: 12.11.2024)
23. Кіца М. Особливості та методи виявлення фейкової інформації в українських ЗМІ. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Журналістські науки. 2017. № 883 (1). 6 с.

24. Корсунський С. Інформаційна складова війни: як Росія намагається послабити підтримку Заходу. URL: <https://www.google.com/amp/s/www.radiosvoboda.org/amp/informatsiy-na-vi-yna-rosiyskyy-vplyv/31811302.html> (дата звернення: 18.11.2024).
25. Кость С. Журналістика і війна: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2016. 209 с. URL: https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/11/1-414-book_9_03_2016.pdf (дата звернення: 20.11.2024).
26. Маркова В. Фактчекінгові медіаресурси у формуванні критичного мислення населення. Критичне мислення в епоху токсичного контенту: матеріали Восьмої міжнар. наук.-метод. конф., м. Київ, 2020 р. / Центр Вільної Преси, Академія української преси. Київ, 2020. С. 11–17. URL: https://www.aup.com.ua/uploads/Zbirnyk_8_konf_2020.pdf (дата звернення: 21.11.2024).
27. Мінченко О. Страх і ненависть в мережі: огляд сайтів, що поширюють фейки та чутки. Watcher. 2014. URL: <http://watcher.com.ua/2014/09/26/strah-i-nenavyst-v-merezhi-ohlyad-saytiv-scho-poshyryuyut-feyky-ta-chutky/> (дата звернення: 22.11.2024)
28. Мудра І. Поняття «фейк» та його види у ЗМІ. Теле- та радіожурналістика. 2016. № 15. С. 184–188. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/article/view/694> (дата звернення: 11.11.2024)
29. Нетреба М. М. Робота журналіста в екстремальних ситуаціях. Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. 2016. № 1. С. 93-97
30. Ніколаєнко Н., Василевич Ю. Комарчук О. Маніпулятивний характер російських засобів масової комунікації в умовах російсько-української гібридної війни. Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. 2020. № 1 (7). С. 93–104.
31. Одаренко С. Як розпізнати порожні обіцянки в політичній рекламі. *Детектор медіа*. 02 серпня 2017. URL:

- <https://ms.detector.media/mediaosvita/post/19388/2017-08-02-yak-rozpiznaty-porozhni-obitsyanky-v-politychniy-reklami/> (дата звернення: 04.11.2024).
32. Пархоменко С. Як Україні перемогти в інформаційній війні. *Українська правда*. 1 серпня 2014. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2014/08/1/7033646/> (дата звернення: 23.11.2024)
33. Посібник з верифікації. Центр Європейської Журналістики. Асоціація Видавців (УАВПП). 2014. URL: https://verificationhandbook.com/book_ua (дата звернення: 06.11.2024).
34. По той бік новин, вебсайт. URL: <https://behindthenews.ua/> (дата звернення: 03.11.2024)
35. Про нас. StopFake: сайт для перевірки фактів. URL: <https://www.stopfake.org/uk/pro-nas> (дата звернення: 03.11.2024)
36. Прокопенко М. Фейк як інструмент війни. *День*. 2014. 30 травня. № 97. URL: <https://day.kyiv.ua/article/media/feyk-yak-instrument-viyny> (дата звернення: 19.11.2024)
37. Пуцята І. Фейк як метод маніпуляції у ЗМІ: український досвід. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Журналістські науки : зб. наук. праць. 2020. № 4. С. 170–175. URL: <https://science.lpnu.ua/uk/sjs/vsi-vypusky/vypusk-4-nomer-2020/feyk-yak-me-tod-manipulyaciyi-u-zmi-ukrayinskyu-dosvid> (дата звернення: 19.11.2024)
38. Район.in.ua, сайт. URL: <https://rayon.in.ua/news/458456-rayoninua-zapuskae-faktchekingoviy-proekt-brekhunets> (дата звернення: 09.11.2024)
39. Річний звіт ГО «Детектор медіа». *Детектор медіа*. URL: https://go.detector.media/wp-content/uploads/2024/07/DM_annual-report-2023_5_uk.pdf (дата звернення: 25.11.2024)
40. Романюк В. С. Фактчекінг та спростування фейкової інформації: виклики та досягнення. Українські медіа в умовах війни : правові норми та досвід. Warszawa : Wydawnictwo Akademii Sztuki Wojennej, 2023. - С 225-232.

URL:

<https://ekmair.ukma.edu.ua/items/4d2fcf87-4b4c-4c14-8bda-299994147a00>

(дата звернення: 23.11.2024).

41. Росія почала готуватись до війни з 2007 року — Буданов. *Укрінформ*.

URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3711627-rosia-pocala-gotuvatisa-do-vijn-i-proti-ukraini-z-2007-roku-budanov.html> (дата звернення: 16.11.2024).

42. Саприкін О. А. Фейк як інструмент інформаційної війни проти України.

Бібліотекознавство. *Документознавство. Інформологія*. 2016. № 1. С. 87–94. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bdi_2016_1_15 (дата звернення: 22.11.2024).

43. Слово і діло. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Слово_і_Діло (дата звернення: 04.11.2024).

44. Смотряев М. Що таке глибокі фейки і як з ними боротися. *BBC New*

Україна. 2018. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-43651430> (дата звернення: 21.11.2024).

45. Спрінг М. Як відрізнити фейки від правди про війну в Україні – деякі поради. *BBC New Україна*. 2022. URL:

<https://www.bbc.com/ukrainian/features-60734162> (дата звернення: 25.11.2024)

46. Ткаченко А. Качинський А. Ідентифікація фейкових новин в соціальних ЗМІ. *Математичні методи комп'ютерного моделювання та кібернетичної безпеки: матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів аспірантів та молодих вчених, м. Київ, 26-27 квітня 2018 р. / КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. С. 49–50.*

47. Українські медіа: ставлення та довіра. *Укрінформ*. URL:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3919984-ukrainski-media-stavlenn-a-ta-dovira-u-2024-roci.html> (дата звернення: 02.11.2024).

48. Фохт Є. «Не все так однозначно». Як і чому росіяни виправдовують війну проти України. *BBC News Україна*. URL:

- <https://www.google.com/amp/s/www.bbc.com/ukrainian/features-61245860.amp> (дата звернення: 15.11.2024).
49. Христенко В. Є. Маніпулювання свідомістю в умовах гібридної війни: психологічний аспект. Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології : монографія / за заг. ред. В. П. Садкового, О. В. Тімченка. Харків, 2017. С. 163–181.
50. Центр протидії дезінформації. URL: <https://cpd.gov.ua> (дата звернення: 20.10.2024).
51. Червінчук А. О. Журналістські стратегії репрезентації воєнного досвіду учасників бойових дій. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31 (70). № 4. Ч. 4. С. 169-173. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.4-4/28>
52. Шевченко В. Фактчекінг і верифікація у журналістській роботі. *Образ*. 2018. Т. 1(27). С. 140–153. DOI: [https://doi.org/10.21272/2415-8496-2018-1\(27\)-140-153](https://doi.org/10.21272/2415-8496-2018-1(27)-140-153) (дата звернення: 11.11.2024).
53. Шкарпова О. Досвід інших: головний фактчек планети. Як перевіряють висловлювання Трампа і Клінтон. *Європейська правда*. 19.10.2016. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/10/19/7056079/> (дата звернення: 05.11.2024).
54. Шульська Н. М., Возняк О. О. Фейкові новини як елемент інформаційної війни. *Modern research in world science* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 15-17 травня 2022. С. 1015–1021. URL: <https://sci-conf.com.ua/ii-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-research-in-world-science-15-17-maya-2022-goda-lvov-ukraina-arhiv/> (дата звернення: 22.11.2024).
55. Шульська, Н. Зінчук. Р. Медіаманіпуляції в умовах російсько-української війни (на прикладі локальних ЗМІ). *«Південний архів» (філологічні*

- науки). 2022. С. 68-76. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2022-90-9> (дата звернення: 24.11.2024).
56. Шульська Н.М., Зінчук Р.С, Навальна М.І. Антифейкові ресурси сучасного медіапростору України в умовах інформаційної війни. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022, С. 268-273. DOI: I <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.4.2/44> (дата звернення: 10.12.2024).
57. David Klein, Joshua Wueller. Fake News: A Legal Perspective (March 8, 2017). *Journal of Internet Law* (Apr. 2017). URL: <https://ssrn.com/abstract=2958790> (дата звернення: 19.11.2024).
58. Konstankevych I., Kostusiak N., Shulska N., Stanislav O., Yelova T., Kauza I. Media Manipulation as a Tool of Information Warfare: Typology Signs, Language Markers, Fact Checking Methods. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 2022. Vol. 12, Issue 2, P. 224–230. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/120229/papers/A_39.pdf (дата звернення: 15.11.2024)
59. Guess A., Nagler J., Tucker J. Less than you think: Prevalence and predictors of fake news dissemination on Facebook. *Science advances*. 2019. Vol. 5. No. 1. P. 1-8. DOI : <https://www.science.org/doi/10.1126/sciadv.aau4586> (дата звернення: 20.11.2024).
60. Rampersad G., Althiyabi T. Fake news: Acceptance by demographics and culture on social media. *Journal of Information Technology & Politics*. 2020. Vol. 17. Issue 1. P. 1–11. DOI: doi.org/10.1080/19331681.2019.1686676 (дата звернення: 29.11.2024).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ МАТЕРІАЛІВ

Дані матеріали розміщені на платформі Truthful Reporting

1. “Нібито патріотичні сторінки на теренах українського інфопростору”. *Thuthful Reporting*. URL: <https://truthfulreporting.org/sprostuvannya-ta-faktcheking/nibyto-patriotychni-storinky-na-terenah-ukrayinskogo-infoprostoru/> (дата звернення: 29.11.2024).
2. “Спростування у The New York Times, або як провідні західні видання борються з власними ж помилками”. *Thuthful Reporting*. URL: <https://truthfulreporting.org/sprostuvannya-ta-faktcheking/sprostuvannya-u-the-new-york-times-abo-yak-providni-zahidni-vydannya-boryutsya-z-vlasnymy-zh-pomytkamy/> (дата звернення: 29.11.2024).
3. “Проект, покликаний доносити правду про видатних діячів минулого нашої країни (з активним використанням фактчекінгу)”. *Thuthful Reporting*. URL: <https://truthfulreporting.org/sprostuvannya-ta-faktcheking/ideya-proyektu-v-mezhah-faktchekingovoyi-diyalnosti/> (дата звернення: 29.11.2024).
4. “Як працюють фейки та кілька рекомендацій, як же їх розпізнавати”. *Thuthful Reporting*. URL: <https://truthfulreporting.org/sprostuvannya-ta-faktcheking/kilka-rekomendaczij-dlya-chytachiv-yak-rozpiznavaty-fejky/> (дата звернення: 29.11.2024).
5. “Цифровий слід людини”. *Thuthful Reporting*. URL: <https://truthfulreporting.org/sprostuvannya-ta-faktcheking/cyfyrovyy-slid-lyudyny/> (дата звернення: 29.11.2024).
6. “Як боротись з дезінформацією в сучасному цифровому світі”. *Thuthful Reporting*. URL: <https://truthfulreporting.org/sprostuvannya-ta-faktcheking/yak-borotys-z-dezinformacziyeyu-v-suchasnomu-cyfyrovomu-sviti/> (дата звернення: 29.11.2024).
7. Заходи для протидії шахрайським дописам зі збором грошей. *Thuthful Reporting*. URL: <https://truthfulreporting.org/sprostuvannya-ta-faktcheking/zahody-dlya-protydy-yi-shahrajksym-dopysam-zi-zborom-groshej/> (дата звернення: 29.11.2024).
8. Як працює фактчекінг (розбираємо на прикладі одного з фейсбук постів). *Thuthful Reporting*. URL: <https://truthfulreporting.org/sprostuvannya-ta-faktcheking/yak-praczyuye-faktcheking-rozbyrayemo-na-prykladu-odnogo-z-fejsbuk-postiv/> (дата звернення: 29.11.2024).
9. Як можна розпізнавати фейки через Гугл пошук (на прикладі історії з Блінкеном та МакДональдз). *Thuthful Reporting*. URL: <https://truthfulreporting.org/sprostuvannya-ta-faktcheking/yak-mozhna-rozpiznavaty-fejky-cherez-gugl-poshuk-na-prykladi-istoriyi-z-blinkenom-ta-makdonaldz/> (дата звернення: 29.11.2024).
10. Як фактчекери видання Washington Post рознесли вщент промову путіна про Україну. *Thuthful Reporting*. URL: <https://truthfulreporting.org/sprostuvannya-ta-faktcheking/yak-faktchekery-vyd>

[annya-washington-post-roznesly-vshhent-promovu-putina-pro-ukrayinu/](#) (дата звернення: 29.11.2024).

Як боротись з дезінформацією в сучасному цифровому світі

Ми роками чуємо терміни "фейкові новини", "дезінформація" та "пропаганда". Ми знаємо, що ці процеси дуже шкодять суспільству, а іноді навіть призводять до тривалих воєн, але не завжди розуміємо, чому це відбувається і як це працює.

Фото з відкритих джерел

Згідно з результатами опитування, проведеного агентством США з міжнародного розвитку спільно з Internews Ukraine, 77% українців визнають існування дезінформації. Однак 58% громадян не вважають її серйозною проблемою, а лише 3% в змозі виявити хибну інформацію.

Дезінформація ґрунтується на базових принципах людської психології й використовує їх для глибокого впливу на психологію споживача. З початку війни на Донбасі у 2014 році російські ЗМІ систематично поширювали брехню про дії української армії та суспільно-політичну ситуацію в Україні, фактично втручаючись у внутрішні справи нашої держави. Згодом територію було окуповано та встановлено російський маріонетковий уряд, і немалу роль у цьому зіграла саме пропагандистська машина РФ.

Ключова мета дезінформаційної кампанії, яку веде проти нас агресор сьогодні, — дискредитувати місцеву владу та ЗМІ в очах громадян та схилити їх на власний бік; РФ вигадує історії для створення певної картини України та Заходу, щоб відвернути увагу свого населення від внутрішніх проблем і посилити міф про "братерство" між Росією та Україною. Але розберімося, як же це все працює?

Дезінформація має такий величезний вплив у суспільстві завдяки поєднанню певних тактик і стратегій, спрямованих на маніпулювання громадською думкою, сіяння розбрату та ворожнечі. Ось кілька поширених стратегій, які використовують пропагандисти, аби створити фейкові нарративи та змусити людей повірити в них:

1. Визначення вразливих аудиторій:

Пропагандисти визначають цільові аудиторії, на які будуть певним чином впливати їхні історії. Зазвичай ці люди вже мають певні переконання, бачення або страхи, які можна використати.

2. Створення брехливого нарративу:

Пропагандисти вигадують легенду, що відповідає їхнім цілям. Вона спотворює або перекручує факти та фундаментально базується на вигаданих твердженнях.

3. Використання емоційних закликів:

Маніпуляції нашими емоціями є дуже поширеним явищем. Пропагандисти використовують емоційно підсилену мову, картинки, що легко залишаються в пам'яті та пишуть такі ж емоційні історії, щоб викликати сильну реакцію в аудиторії.

4. Маскування джерел:

Творці фейків часто приховують свою справжню ідентичність або приналежність, що ускладнює відстеження джерела дезінформації. Працюють з фейкових чи анонімних акаунтів

5. Використання ехокамери (Ефект ехокамери — «середовище, коли людина стикається лише з інформацією чи думками, які відображають і підкріплюють власну думку»).

6. Маніпулювання когнітивними упередженнями (перегукуються з попереднім):

Серед фейкоробів поширено використання когнітивних упереджень, таких як пошук інформації, що підтверджує вже існуючі переконання, та покладання на легкодоступну інформацію (якщо пригадуємо щось, то воно має бути більш

РЕКОМЕНДОВАНІ СТАТТІ

Спростування та фактчекінг
Заходи для протидії шахрайським дописам зі збором грошей

Спростування та фактчекінг
Нібито патріотичні сторінки на теренах українського інфорпростору

Спростування та фактчекінг
Цифровий слід людини

Спростування та фактчекінг
Як фактчекери видання Washington Post рознесли вщент промову путіна про Україну

Спростування та фактчекінг
Як працює фактчекінг (розбираємо на прикладі одного з фейсбук постів)

Спростування та фактчекінг
Проект, покликаний доносити правду про видатних діячів минулого нашої країни (з активним використанням фактчекінгу)

Спростування та фактчекінг
Як можна розпізнавати фейки через гугл пошук (на прикладі історії з Блікленом та МакДональда)

Спростування та фактчекінг

важливим, ніж альтернативні рішення, які не так легко пригадуються»). Такі речі, глибоко заховані в людській психології, слонюкають багатьох вірити у фейки.

7. Пропагандисти створюють неправдиві докази: фабрикують або маніпулюють доказами на підтримку своїх тверджень, щоб створити враження достовірності.

8. Підривають довіру до інституцій:

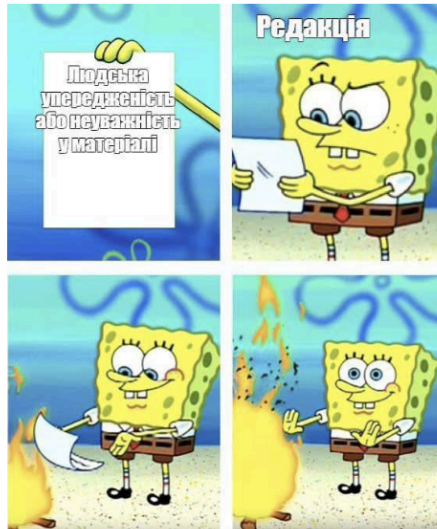
Дезінформація часто націлена на інституції, включаючи уряди, ЗМІ та науку. Підриваючи довіру, пропагандисти таким чином схиляють населення вірити в якісь альтернативні наративи.

9. Сюють сумніви та плутанину, подають суперечливу інформацію. Це ускладнює завдання дізнатись правду.

10. Дезінформація часто пов'язується з дуже актуальними новинами, особливо великими трагедіями, використовуючи підвищену увагу громадськості та її емоційні реакції.

Перше, що ми читаємо в новинах, — це заголовок. Заголовок коротко інформує або зацікавляє нас скролити далі. Звісно, для ЗМІ вигідніше, щоб читачі прочитали всю новину, тому часто нашими емоціями маніпулюють. У багатьох медіа заголовки містять заклики до дії, вигукі, акцентують на сенсації, яка могла (або взагалі не могла) статися. Поширеним прикладом в останні місяці були "новини" про вибух на Запорізькій атомній електростанції, застосування ядерної зброї тощо. Побачивши таке жажіття у своїх соцмережах, користувач просто поширює новину, можливо, навіть не дочитавши її до кінця. У багатьох випадках візуальні ефекти тільки підливають масла у вогонь.

- Читайте всю статтю, а не тільки заголовок. Треба вдатися в суть повідомлення, перш ніж вирішити, чи варто ним ділитися. Чесні медіа завжди покликаються на свої джерела, щоб читачі могли перевірити правдивість фактів. Шукайте покликання на першоджерело. Однак пам'ятайте, що навіть цим можуть маніпулювати. Наприклад, це може бути покликання на великі медіа, які насправді ніколи не писали такої історії. Однак їх все одно згадують у статті, аби викликати довіру.
- Критично ставтеся до того, що говорять експерти, і перевіряйте їхню правдивість (іноді ЗМІ створюють враження, що певні думки є "експертними", хоча насправді ті люди не мають нічого спільного зі сферою, про яку висловлюються). Перевірити експертів на їхню експертність можна [тут](#).
- Покладайтеся на авторитетні організації з перевірки фактів, такі як Snopes, PolitiFact або FactCheck.org.
- Перевіряйте інформацію, порівнюючи її з кількома іншими джерелами (бажано 3-5 різних джерел, на які покладатиметься і які відповідають стандартам журналістики).
- Критично оцінюйте та ретельно вивчайте фото та відео, адже ними можна легко маніпулювати. Використовуйте зворотний пошук зображень, щоб перевірити їх автентичність.
- Будьте обережні, коли ділитеся інформацією в соціальних мережах. Перевіряйте факти та повідомляйте про фейковий контент, якщо ви його помітили.
- Мисліть критично, розвивайте допитливість та ставте питання, щоб бути стійкими до маніпуляцій та розуміти, що відбувається сьогодні в інформаційному просторі.

Написано Павлов Роман

18.11.2024

Спростування та фактчекінг
Спростування у The New York Times, або як провідні західні видання борються з власними ж помилками

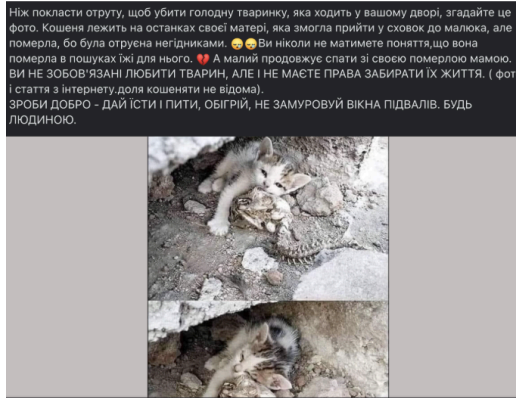
Спростування та фактчекінг
Як працюють фейки та кілька рекомендацій, як же їх розпізнавати

Опублікований матеріал “Як боротися з дезінформацією в сучасному світі

Як працює фактчекінг (розбираємо на прикладі одного з фейсбук постів)

На фейсбук сторінках часом, будьямо відверті, публікують дуже емоційні маніпулятивні дописи про мертвих братів наших менших котів та собак. І навіть додають фото померлих тварин, що на глибокому рівні впливає на наші з вами емоції. Такого роду пости мають шалену популярність, їх перепрошують десятки тисяч разів. Проте далеко не завжди написані там речі збігаються з реальною ситуацією, зображеною на фото. Візьмомо для прикладу один з «вірусів» про маленьке кошеня, що лежить біля отруєної «матері». Як дізнаватись правду в такій історії, розповімо далі в матеріалі.

Допис користувачки "Ніна Пальчик"

На сторінці користувача під іменем «Ніна Пальчик» було розміщено допис про одне нещасне кошеня. Воно лежить біля мертвого тіла нібито своєї матери. Можна побачити жалюче фото кошеня біля скелета під описом у пості. Матір котика, як зазначає користувач, була отруєна невідомими «негідниками». Допис отримав великий резонанс серед користувачів, має понад 10 тисяч репостів. Ніна пише, що кошеня лежить на останках своєї матери, яка змогла прийти у своєму до малюка, але померла, бо була отруєна негідниками. Ми приїхали до вистовку, що перед нами маніпуляція. Дуже часто з певною метою створюються такі сенсаційні заголовки. Для чого? Аби викликати співчуття, жаль у читачів, отримати багато поширень, підписок, часом і грошей, але це не змінює того факту, що реальність відрізняється практично від усього написаного у пості.

Розберемося, де ж правда у цій історії.

За допомогою ресурсу [TinEye](#) ми змогли з'ясувати, що вперше це зображення було розміщене онлайн у 2019 році і виглядає трохи інакше ніж фото з цього фейсбук посту. Цей сервіс, до речі, допомагає перевірити за URL зображення або завантаживши раніше збережену картинку. Фото одразу можна відфільтрувати за часом, а також відсортувати картини за тим, як вони змінювалися та порівняти з оригіналом.

Filter by website / collection

intermedia.ge

[სერვისები/user/melody_inside:show:ch...](#)

- First found on Jun 20, 2021

[სერვისები/გლობალ და ფაუნა/user.mel...](#)

- First found on Jun 29, 2021

view all 39 matches

view image (560 x 745, 108 kB)

noakhalkatha24.com

2018/11/

- First found on Nov 16, 2019

2019/04/

- First found on Nov 16, 2019

2019/01/

- First found on Nov 16, 2019

noakhalkatha24.com/

- First found on Nov 16, 2019

2019/03/

- First found on Nov 16, 2019

view image (720 x 464, 73.3 kB)

Скриншот із результатів пошуку на TinEye

Зображення з фейсбук посту є більш заблюрене, деталі чіткіші на фото з 2019 року. Скелет цієї будьмо матери котика також нашоує на певні сумніви, коли читаєш допис Ніни. Вона розповідає нам свою трагічну історію із нещодавнім отруєнням. Але більш ймовірним є те, що тварина загинула уже давно, труп її якесь інше тварини, і це взагалі не мала бути обов'язково мама кошеняти. Міг бути будь-який інший кіт чи кішка.

Опублікований матеріал “Як працює фактчекінг (розбираємо на прикладі одного з фейсбук постів)”

Чітніше зображення станом на 2019 рік, яке мали змогу знайти через сервіс TinEye

Надія Пущарьова, кандидат біологічних наук, надала коментар щодо того, чи збігається текст посту із фото: «З багажу курсу із зоології йому сказати, що це справді залишки котось із котички, найбільш ймовірно kota. Але чи це мати кошечки – важко судити, адже звісно прив'язаність сунує, але вона більш заснована на впізнанні запаху. Не впевнена, що ступінь розкладання і час (запозити досить довго не працюють і також виникає інший процес гниття, розкладання) робить можливим впізнати запах мамки. Щодо ступені розкладання... Я б припустила, що тут має місце поїдання трупу, тому він виглядає саме так за короткий проміжок часу».

Користувач Ніна у своєму пості наголошує на тому, що матір кошечки була отруєна «якимись невідомими». Ба більше, у пості йдеться про те, що кішка шукала їжу для свого малого, поки хтось її не отруїв. Тобто знову ж таки акцент на тому, що вона померла зовсім недавно.

На питання, чи могло дійсно за короткий час настільки розкластись мертве тіло лише від якогось отруєння, отримали таку відповідь від пані Пущарьової:

«Це має внаслідок бути флора тіла бактерій. Від отруєння могли виникнути кровотечі хіба, але щоб це пошкодила настільки тканини, не уявляю, що то за біологічна зброя. Ця тварина певний час лежить і гниє навіть сохне... Як саме померла не відомо, можливо й отруїли. Але після цього з нею відбувалося ще багато чого, і це тривало певний час».

Отже, шпільом можливо, що це тіло було отруєне, але з того моменту з ним ще сталося купа всього. Чи зробила це саме якась людина, можемо тільки здогадуватися.

Такий пост є маніпуляцією. Особливо у значимих читачів складається по суті криве враження, що являється невідомо створеною отруїти тварину, яка ще й хотіла добути трохи їжі для свого малого, й нещасне кошеня тепер лежить і сунує за своєю мамою. Допіс акцентує на почуттях людей, містить багато слів з великими буквами, багато закликів типу «не будуйте такими неледами».

На жаль, такі пости дуже часто поширюються зі швидкістю світла в соцмережах. Люди репостять їх на своїх сторінках з відчуття жалю, кезуються лише почуттями. Ми робимо це, зазвичай не замислюючись, чи справді написане на фейсбуці є правдою, чи нашими емоціями маніпулюють.

Тобто як можемо побачити, для того, щоб з'ясувати правду в цій історії (або принаймні якомога більше деталей та фактів, наблизитись до правди, наскільки це є можливим), ми виконали наступні кроки:

1. Було здійснено пошуки оригінальних фото через популярний ресурс TinEye, де побачили значно більше деталей, ніж на заблурненому фото у фейсбук пості.
2. Зроблено аналіз текстового опису, де зокрема відчутною є гра на людських емоціях, дуже багато емоційно забарвлених слів та коментарів. Такого роду тексти дуже часто використовуються саме з маніпулятивною метою для впливу на емоції суспільства чи окремої групи людей.
3. Взято коментарі у людини-експерти, кандидата біологічних наук, яка підтвердила нам, що це скоріш за все неправда, і цього не може статись з кошеням за такий короткий час.

Написано Павло Роман

08.11.2024

Опублікований матеріал “Як працює фактчекінг (розбираємо на прикладі одного з фейсбук постів)”